

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Christen Bak Harders

Slægtsbog

Jan Bak Harder

Privattryk

Odense 1977

Christen Bak Harders Slægtsbog

1. udgave, 2. oplag

Copyright © 1978 by Jan Bak Harder

All rights reserved

Omslag, tilrettelæggelse, billedredaktion,
redigering og tryk: Jan Bak Harder

ISBN 87-9805 32-0-5

Tilegnet min farfar Christen Bak Harder.

FORORD

*****

Denne bog er et resultat af godt 2 års intensivt fritidsarbejde med at samle oplysninger om min farfar Christen Bak Harder og hans forfædre. - Utallige historikere og en del politikere har udtalt, at for at forstå sig selv og sin samtid, må man kende fortiden! Ud fra denne holdning har jeg arbejdet, idet jeg tillige har følt glæde ved at beskæftige mig med borgeren, håndværkeren og den vestjyske bondes historie i modsætning til den traditionelle historieskrivning, der i al for høj grad skriver om konger, adelsmænd, slotte og krige.

Christen Bak Harder er, som det vil fremgå, dels af gammel håndværkerslægt (Harderne og Hennebergerne var henholdsvis guldsmede og skomagere) og dels af ældgammel vestjysk bondeæt (Graversgaard, Nordestgaard og Bak-gaarden i Stadil og Tim sogne).

I tilknytning til ovenstående vil jeg fremsætte en tak til Christen Bak Harders efterkommere for den interesse, de har vist mit arbejde, mens det tog form. Det har haft stor betydning for mig.

- - -

Hvor intet andet er anført, er kilden til fødsel, dåb, trolovelse, vielse, død og begravelse det pågældende sogns kirkebog. I øvrigt anvendes forkortelserne: BT (Brandtaksationsprotokol), BF (Brandforsikringsprotokol), VL (Viborg Landsarkiv), SL (Landsarkivet for Sjælland), FL (Landsarkivet for Fyn) og RA (Rigsarkivet). Endelig skal det nævnes, at et ægtepars fælles børn samt fælles bopæl for nemheds skyld kun er nævnt under manden.

Læsere, der ikke synes om noteapparatet, kan springe det over, uden at meningen derved brydes. Noterne er blot tænkt som et ekstra tilbud til læserne.

Jan Bak Harder

Odense, jan. 1977.

Alvorlig taler ved alfarvej
med grønsvær takket de gamles grave.
Henfarne slægter – forglem dem ej!
I arv de gav dig en ædel gave.
    Henfarne slægter
    i landets marv
    sig ej fornægter.
    Bevar din arv!

Hvad hånden former, er åndens spor.
Med flint har oldbonden tømret, kriget.
Hver spån, du finder i Danmarks jord,
er sjæl af dem, der har bygget riget.
    Vil selv du fatte
    dit væsens rod,
    skøn på de skatte,
    de efterlod.

Johannes V. Jensen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Christen Bak Carlsen/Christen Bak Harder	1
CHRISTEN BAK HARDERS FORÆLDRE	14-20
Niels Carlsen/Niels Harder	15
Mette Kirstine Christensen	19
CHRISTEN BAK HARDERS BEDSTEFORÆLDRE	21-25
Carl Ring Harder	22
Maren Sylvestersdatter	23
Christen Jensen/Christen Bak	24
Ane Kirstine Graversdatter	25
CHRISTEN BAK HARDERS OLDEFORÆLDRE	26-36
Niels Christian (Jørgensen) Harder	27
Cathrine Marie Kucherich	30
Sylvester Nielsen	31
Margrethe Eskildsdatter	33
Jens Jeppesen Bak	34
Mette Christensdatter Klit	34
Gravers Nielsen/Gravers Nordestgaard	35
Kirstine Pedersdatter	36
CHRISTEN BAK HARDERS TIPOLDEFORÆLDRE	37-77
Jørgen Poulin Harder/Jørgen Harder Guldsmed/Jørgen	
Pauli Harder	38
Zitzel Kirstine Christensdatter Henneberg	56
Sergeant Jacob Kucherich	60
Johanne Henricha Touborg	61
Niels Lauridsen	62
Jeppe Jensen af Bak	67
Mette Christensdatter	69
Christen Jensen på Sønderklit	70
Maren Christensdatter	71
Niels Nielsen Nordestgaard	72
Anne Kirstine Christensdatter	73

	Peder Jensen	74
	Karen Jepsdatter af Graversgaard	75
CHRISTEN	BAK HARDERS TIPTIPOLDEFORÆLDRE	78-99
	Thomas Harder	79
	Christen Knudsen Henneberg/Christen Knudsen Skomager.	81
	Johanne Johansdatter Winstrup	87
	Henrik Christensen/Henrik Christensen Touborg	89
	Jens Madsen Nordestgaard	93
	Anne Nielsdatter	94
	Else Nielsdatter	94
	Niels Pedersen i Siig	95
	Johanne Nielsdatter i Siig/Johanne Siigboerske	96
	Jep Knudsen/Jep Graversgaard	97
	Johanne Christensdatter	99
CHRISTEN	BAK HARDERS TIP ³ -OLDEFORÆLDRE	100-115
	Knud Christensen Skomager	101
	Anne Kirstine/Anne Cathrine Christensdatter	104
	Christen Møller	106
	Sinne	109
	Mads Nordesgaard	111
	Anna Ma.....datter	111
	Knud Jepsen i Graversgaard	113
	Maren Madsdatter	114
CHRISTEN	BAK HARDERS TIP ⁴ -OLDEFORÆLDRE	116-119
	Christen	117
	N.N.	117
	Jesper Knudsen i Nordesgaard	118
	N.N.	118
	Jep Knudsen i Graversgaard	119
	Maren Christensdatter	119
CHRISTEN	BAK HARDERS TIP ⁵ -OLDEFORÆLDRE	120-124
	Knud Jepsen/Knud Espersen i Graversgaard	121
	Kirsten Jeppesdatter	121

Christen Jensen Fuglbjerg	123
Karen Jensdatter	124
CHRISTEN BAK HARDERS TIP ⁶ -OLDEFORÆLDRE	125-126
Jens Nielsen i Fuglbjerg	126
DOKUMENTER	127ff

Nr 1: CHRISTEN BAK CARLSEN (senere CHRISTEN BAK HARDER)

Født d 16/8 1878 på gården Bak, Tim sogn.

Døbt d 25/8 1878 i Tim kirke.¹⁾ Mormoderen Ane Kirstine Graversdatter fra Bak-gården bar. Dette havde morfaderen, Christen Bak, bestemt. Endvidere havde han besluttet, at den nyfødte dattersøn skulle opkaldes efter ham selv. Derfor: "Christen Bak Carlsen".

Gift d 11/2 1911 i Esbjerg Vor Frelzers Kirke med Emma Birgithe Mathilde Hansen fra Bornholm.³⁾

Død d 7/1 1943 i Esbjerg.

1878-1909

Da Christen var 3 år gammel, søgte faderen, Niels Carlsen, og moderen, Mette Kirstine Christensen til Holstebro. Her forøgedes familien med en søn og 3 døtre. Christen blev sendt i søndagsskole, som holdtes i et lokale over en stald. Efterhånden kneb det for Niels Carlsen at få nok arbejde i Holstebro, hvorfor familien ca 1889 flyttede til Esbjerg. Herved blev de nogle af Esbjergs nybyggere.

Christen og hans lillebror Carl var ved at vokse op. Faderen forsøgte derfor at bytte familiens hus i Esbjerg med en lynggård uden for byen. Her blev der meget at bestille både med arbejde ved høvlebænken, vævning, hedebrug, slagtning, brygning o.s.v, men alligevel var familien efter 3 års slid nødsaget til at give op og flytte ind til Esbjerg igen.⁴⁾

Til trods for familiens anstrengte økonomi blev der afsat penge til Christens skolegang. Fra ca 1894-97 var han elev på Esbjerg private Realskole, hvorfra han dimitterede med præliminæreksamen, noget ganske uhørt i 1890'erne i betragtning af, at Christen var søn af en håndværker.

Præliminæreksamenen gav Christen mulighed for at gå assistentvejen inden for jernbanen med mulighed for at blive stationsfor-

stander en dag. Christen har antagelig været fascineret af dette nye transportmiddel, som skulle komme til at revolutionere Danmark: Byer opstod, landsdele blev forbundet og handelen blomstrede. Den ene jernbane efter den anden blev anlagt, hvilket gav arbejde til mange. Der var gode muligheder for avancément. En stilling som trafikassistent og måske stationsforstander gav en vis anseelse. – Hvilke overvejelser Christen har gjort, vides ikke, men det er sikkert, at han kun havde ét ønske: At blive ansat ved en jernbane! I slutningen af 1890'erne blev han ansat som elev eller medhjælper ved HBJ, Horsens-Bryrup Jernbanen, og gjorde tjeneste her til han blev indkaldt til militærtjeneste.

Militærtjenesten gjorde Christen til invalid. Under en marchtur blev der gnavet hul på hans venstre fod, hvilket udviklede sig til en blodforgiftning med senere operation til følge. Dels fordi Christen gik for sent til læge, og dels fordi militærlagerne i dette tilfælde, og antagelig også andre, gjorde et dårligt stykke arbejde, blev resultatet en dårlig ankel. Feltlægen havde nemlig for at kurere Christen bogstavelig talt brækket fodleddet af led. Blodforgiftningen blev ganske vist fjernet, men foden var ødelagt.⁵⁾ Han kom aldrig til at gå ordentligt herefter.

Christens drøm om en karriere inden for jernbanen kunne derfor ikke realiseres. Imidlertid var han heldig, idet en rigsdagsmand vist nok fra Vestjylland fik sagen forelagt. Da militæret havde været absolut medskyldig i, at Christen fik et dårligt ben, fik rigsdagsmanden ført igennem, at Christen blev optaget i en anden etat, –postvæsenet, nærmere bestemt postvæsenets jernbanepostkontorer.⁶⁾ Christens ungdomsdrøm, at blive ansat ved en jernbane, blev herved næsten realiseret.

Christen indtrådte 1903 i postvæsenet som reservepakmester. Den 1/5 1905 pakmester i Vedde (Sorø-Vedde Jernbanen) under Det Sjællandske Jernbanepostkontor. 1906–08 i Vejle, hvor han bl.a. kører deligence mellem Vejle-Jelling-Brande. Christen bor til leje mindst

3 steder i Vejle: Vestergade 34², Jernbanegade 3^{2.tv} samt G1 Havn 24. De tre steder ligger tæt ved Vejle station og Vejle Postkontor. Christen har ikke haft langt til sit arbejde. Husene i Jernbanegade 3 og G1 Havn 24 eksisterer ikke mere. Jernbanegade 3 blev nedrevet, da jernbanestrækningen fra Vejle til Horsens blev hævet og ført gennem Vejle by på en dæmning. G1 Havn 24 er ligeledes nedrevet, idet parcellen indgår i Vejle stations godsterræn.⁷⁾

1908-10 var Christen stationeret i Fredericia.⁸⁾

I efteråret 1908 ansøgte Niels Carlsen, Christen og Christens søskende om navneændring fra "Carlsen" til "Harder". Et kongeligt navnebevis erhvervedes den 14/1 1909.⁹⁾

1910-43

I 1910 forflyttedes Christen til Rønne, idet han fungerede som pakmester ved de bornholmske jernbaner nærmere bestemt strækningen Rønne-Neksø.¹⁰⁾ I Neksø traf Christen hans tilkommende, Emma B M Hansen, der tjente hos postekspedient Flynring, hvor Christen spiste. De blev forelsket og giftede sig d 11/12 1911, -bemærkelsesværdigt nok i Esbjerg Vor Frelasers Kirke, Christen og altså ikke Emmas hjemsgn. Efter brylluppet stiftede de hjem i Neksø, hvor en søn og en datter fødtes i 1911 henholdsvis 1912.¹¹⁾

I 1914 flyttede familien til Kallehave, idet Christen stadig som postpakmester var blevet tilknyttet Kalvehave-Banen. Mellem Masnedsund og Kalvehave skrumpede Christen i sin postvogn. Det forsømte skinnedegeme gjorde, foruden jernbanepersonalets brutale rangering samt direkte chikane, arbejdsforholdene for Christen meget besværlige.¹²⁾ Christen var, -som sønnen Viggo Bak Harder beskriver i sine erindringer om Christen (1976)-, meget religiøs. (Indre Mission), og drak derfor hverken øl eller spiritus. Dette bragte ham i modsætningsforhold til de fleste af Kalvehavebanens jernbanepersonale og antagelig forklaringen på den chikane, Chris-

ten var udsat for.

D 1/5 1919 blev Christen udnævnt til overpakkemester i Kallehave.¹³⁾

I Kallehave boede Christen med sin familie 3 steder. Ved ankomsten i 1914 flyttede de ind i et hus nær Kallehave station (i dag er der indrettet et lille supermarked). Kort efter flyttede de ind i den vestlige halvdel af nuværende "Vordingborgvej nr 79".for endelig et par år efter ankomsten til Kallehave at købe et lille hus i "Strædet", det nuværende "Brostræde nr 5".¹⁴⁾

I perioden 1915-26 fik Christen 1 pige og 3 drenge. Christen og Emmas 6 børn voksede alle op i Kallehave og det nuværende "Brostræde nr 5" blev deres barndomshjem.

Men mod slutningen af opholdet i Kallehave, nærmere bestemt sidste halvdel af 1930'erne, blev Christen mere og mere syg. Han fik sukkersyge. Da han udsatte sig selv for hårde fysiske anstrengelser bl.a. på sine rejser og cykelture med sønnen Viggo Bak Harder, og da Christen samtidig ikke kunne overholde diæten (kål, kål og atter kål) forværredes sukkersygen, og der gik koldbrand i det dårlige ben. Desværre gik han for sent til læge. Den venstre fod var da helt sort.¹⁵⁾

Ca 1940 indlægges han på Præstø Sygehus, men dette lille provinssygehus foretager sig intet. Endelig, da han blev overført til Rigshospitalet i København, kom han under ordentlig behandling, men benet stod desværre ikke til at redde. Det amputeredes. Som følge heraf afskediges Christen af postvæsenet.

Emma var et par gange i sidste halvdel af 1930'erne (og i efteråret 1950) på sygehuset og gennemgik en underlivsoperation, idet hun var angrebet af kræft. (I 1950 gennemgik hun en sidste operation, som skulle lede afføringen ud gennem siden). Af Emmas brevveksling med sønnen Viggo fremgår det, at hun og Christen ik-

ke kan klare situationen mere.¹⁶⁾ Umiddelbart efter sælges huset for 6000,- kr til en sagfører, som kort efter videre-sælger det for godt 20000,- kr.¹⁷⁾ Sagføreren snød med andre ord Christen. De 6000, som salget indbragte, gik til betaling af lånene i huset, gæld og diverse regninger. Til rest var et beskedent beløb, som akkurat kunne dække flytteomkostningerne. Christen og Emmas bohøve blev transporteret i en jernbanevogn fra Kallehave til Esbjerg, hvor de bosatte sig i en lille lejlighed i Stormgade 34¹. - I forbindelse med hushandelen i Kallehave i 1941 kan det nævnes, at Christen havde købt huset i "Strædet" under første verdenskrig for 5500,- kr. Handelen blev finansieret ved et tjenestemandslån, som Christen til alt held fik efter det havde vist sig umuligt at skaffe kautionister. Efter overtagelsen foretog han forskellige forbedringer: Kvisten på huset blev bygget og gårdspladsen cementeret. Salgssummen på 6000 ca 25 år efter var derfor urimelig lav, hvilket måske skyldes, at Christen solgte huset i hast uden, at Emma var ordentlig orienteret.¹⁸⁾

Christens tid som pensionist i Esbjerg blev desværre kun kort. D 7/1 1943 døde han på vej til sygehuset. Om middagen den 7. havde sønnen Knud Bæk Harder, der stod i lære som maskinarbejder på "Christola" maskinfabrik, været hjemme for at spise. De fik suppe, og Christen spiste flere portioner og virkede i det hele taget frisk. Om eftermiddagen gik han som sædvanlig en tur ud på kirkegården, "Den Nye Kirkegaard", for at se familiegravstedet, hvor tre af hans familiemedlemmer lå begravet bl.a. Niels Harder og hustru.¹⁹⁾ Det var koldt den dag, hvilket Christen ikke havde taget sig i agt for.²⁰⁾ På kirkegården kom han i snak med graveren, som godt bemærkede at Christen sad på en underlig skæv måde på bænken (p.g.a. væskeansamling i lungerne).²¹⁾ Under stort besvær nåede han

hjem til gavlen af Stormgade 34, så kunne han ikke mere.²²⁾
Tøjet var fuld af jord antagelig fordi han havde faldet flere gange.

En ambulance blev tilkaldt. Den ukyndige chauffør og hans medhjælper tvang Christen til at ligge ned, -det eneste de ikke måtte gøre, da han led af væskeansamling i lungerne. Ved ankomsten til sygehuset var han kvalt!²³⁾

Ringene var, som sønnen Viggo skriver i sine erindringer om sin far, sluttet. Christen kom til at ligge i familiegravstedet blandt sine kære. I 1952, d 8/1, fulgte Emma efter.

Christens hustru, E B M Hansen

Emma Birgithe Mathilde Hansen blev født d 17/4 1888 i Pedersker sogn, Bornholm og båret til kirken af bedstemoderen i Pedersker. Forældrene er ifølge dåbsattesten husmand Knud Hansen og Mathea Marie Mortensen, men det er så godt som sikkert, at Knud Hansen ikke var den biologiske far.²⁴⁾ Familien blev splittet, da Emma var lille. Fra de fattige og elendige forhold kom hun i pleje på Pedersker Præstegaard, og forældrene blev skilt. På præstegården voksede hun op og fungerede bl.a. som "gåsepige".

Emma havde 4 søskende: Frederikke Hansen gift med Carl Larsen i Pedersker, Manna gift med Thorvald Bendtsen, William og Marie.

Efter konfirmationsalderen kom Emma antagelig ud at tjene forskellige steder for til sidst at komme i huset hos postekspedient Flynring i Neksø, hvor hun mødte Christen. Det fortælles, at Mathea Marie Mortensen, da hun tog toget ca 1910 fra Pedersker til Neksø for at besøge Emma og se den kommende

svigersøn for første gang, kom i snak med togpersonalet. De kendte Christen og forklarede hvilken drukkenbold og skidt karl han var, men som læseren ved var det en beskrivelse, som ikke passede. Togpersonalet vidste dette, men ikke Mathea. Hun må derfor have stået af toget i Neksø med en underlig smag i munden.²⁵⁾

Emma og Christen blev som nævnt gift d 11/2 1911 i Esbjerg Vor Frelzers Kirke, selv om de begge samt brudens familie boede på Bornholm. Forklaringen skal formodentlig søges i den kendsgerning, at Emmas mor ikke havde økonomiske midler til at kunne afholde et bryllup.

Deligencen Vejle-Jelling-Brande

Ifølge familietraditionen var Christen med på den sidste tur med den sidste deligence i Danmark, Vejle-Jelling-Brande deligencen.²⁶⁾ Danmarks sidste deligence kørte ifølge et værk om postvæsenet sidste gang på ruten Vejle-Brande den 31/3 1912.²⁷⁾ I perioden 1910-14 var Christen postpakmester på Bornholm, og der synes derfor at være en unøjagtighed i familietraditionen eller i det historiske værk om postvæsenet. Til fordel for familietraditionen taler, at Christen endnu i 1930'erne var i besiddelse af et billede af toget, da deligencen kørte for sidste gang. Billedet blev givet "Dansk Post- og Telegrafmuseum" til låns, men aldrig tilbageleveret.²⁸⁾

Deligencen, som i nogle år efter endt brug stod i vind og vejr på en mark uden for Vejle, blev endelig erhvervet af postmuseet og dermed reddet for undergang.²⁹⁾ Den befinder sig i dag i postladen i "Den Gamle By" i Århus, hvor postmuseet har deponeret den.³⁰⁾

Familiegravstedet på "Den Nye Kirkegaard" i Esbjerg

1. Mette Kirstine Christensen begravet i 1904 som den første. (Christens mor).
2. Marie Kirstine Carlsen i 1905. (Christens søster, som han værdsatte højt).
3. Niels Harder i 1919. (Christens far). Fra da af kaldet Niels Harders familiegravsted.
4. Christen Bak Harder i 1943. - Gravstedet skiftede navn til Christen Bak Harders familiegravsted.
5. Emma Birgitte Mathilde Hansen i 1952, søndag d 13/1. (Christens hustru).
6. Amalie Frederikke Harder i 1960'erne. (Christens ugifte søster).

Christens børn, børnebørn og oldebørn³¹⁾

1. Viggo Bak Harder, født d 1/9 1911 i Neksø, døbt d 24/9 1911. Uddannet lærer fra Haslev Seminarium 1932. Overlærer i Frederiksværk. Gift i Esbjerg Vor Frelasers kirke d 30/12 1934 med Lilly Møller. Bopæl: Skovbakkevej 90, Frederiksværk.
  - A.) Jørn Harder, født d 11/12 1935. Lærer i Karise. Gift med Lizzie Jochumsen. Bopæl: Nørrebro 4, Karise.
    - a) Pia Harder.
    - b) Lene Harder.
    - c) Søren Bak Harder.
  - B) Leif Harder. Døde som lille.
  - C) Jette Bak Harder, født d 22/10 1940. Gift 1965 med læge Jens Vinding. Bopæl: Californien, USA.
    - a) Chris Vinding.
    - b) Mike Vinding.
    - c) Lene Vinding.

2. Eva Bak Harder, født d 26/11 1912 i Neksø, døbt d 26/12 1912. Sygemedhjælper i København. Gift i Helligkorskirken (Frederiksberg) d 14/5 1933 med Vilhelm Lydolph Hansen. Bopæl: Falkoner Alle 73^B, Frederiksberg.
- A) Willy Preben Lydolph Hansen, født d 30/1 1932. Lokomotivfører ved DSB. Gift med Lilly Olsen. Bopæl: Fortvej 128, Rødovre.
    - a) Dorith Hansen.
    - b) Gitte Hansen.
  - B) Lis Sylvia Lydolph Hansen, født d 26/11 1938. Gift med salgschef Hans R. Winther. Bopæl: Falkoner Alle 73^B, Frederiksberg.
    - a) Jeanette Winther.
3. Eli Bak Harder, født d 28/12 1915 i Kalvehave, døbt d 6/2 1916. Gift i Esbjerg Vor Frelzers Kirke med smedemester Niels Friis Sørensen, hendes fætter. Han er født d 3/5 1911 som søn af smed Anders Friis Sørensen og Margrethe Carlsen (C B Harders søster), gift d 28/3 1908. - Bopæl: Kvæglundsparken 1, lejlighed 50, 4. sal, Esbjerg.
- A) Gurli Margrethe Friis Sørensen, født d 2/11 1938. Gift med Knud Villadsen. Begge overlærere i Esbjerg. Bopæl: Poppelvængen 2, Esbjerg.
    - a) Susanne Villadsen.
    - b) Charlotte Villadsen.
  - B) Henning Friis Sørensen, født d 7/9 1940. Udlært smed i faderens smedeværksted i Skolegade, Esbjerg. Gift med Birthe Ditlevsen. Bopæl: Højagervej 43, Esbjerg.
    - a) Carsten Sørensen.
    - b) Henrik Sørensen.

4. Niels Bak Harder, født d 12/3 1919 i Kalvehave, døbt d 20/4 1919. Udlært grovsmed. Brandmester ved Frederiksberg Brandvæsen. Gift d 6/11 1943 med Aase Møller. Bopæl: Peter Bangsvej 272, Valby.
- A) Ingerlise Harder, født d 7/11 1944. Gift med repræsentant Jan Rosenbom. Bopæl: Solnavej 20st, Søborg ved København.
- a) Kim Rosenbom.
- b) Pia Rosenbom.
- B) Bente Harder, født d 3/6 1947. Gift med lydtekniker Andreas Møller. Bopæl: Brøndkærvej 10, Valby.
- a) Pelle Møller.
5. Eskild Bak Harder, født d 6/3 1924 i Kalvehave, døbt d 20/4 1924. Udlært maskinarbejder og installatør. Brandmand ved Frederiksberg Brandvæsen. Gift 1. gang med Bodil Jensen, 2. gang med Solvejg Benneke. Bopæl: Engholm Alle 53, Avedøre ved København.
- A) Jette Harder, plejedatter.
6. Knud Bak Harder, født d 18/9 1926 i Kalvehave, døbt d 17/10 1926. Udlært drejer og maskinarbejder ved maskinfabrikken Christola (Esbjerg) d 15/4 1946. Efter at have sejlet som maskinist på "Kristianholm" (Dansk Esso), "Venezuela" (DFDS) samt "Aalborgshus" (DFDS) 1946-1948 blev han d 1/7 1949 ansat som fyrbøderaspirant ved DSB (København), d 1/1 1961 udnævnt til lokomotivfører og d 1/10 1973 til kørelærer på DSB-lokomotiverne Mx, My og Mz. - Gift d 8/10 1949 med klinikassistent Ellen Elise Sørensen i Aarhus Skt Johannes Kirke. Bopæl: Rosmosevej 86, Avedøre ved København.
- A) Jan Bak Harder, født d 25/11 1951. Uddannet lærer fra Jelling Seminarium 1975. Ansat ved H. Hørlücks Skole i Odense. Gift i Løgstør kirke d 2/8 1975 med stud. mag. Kirsten Dalsgaard Johnsen. Bopæl: Købkesvej 34¹, Odense.

- B) Finn Bak Harder, født d 11/4 1954 og dermed den yngste af Christen Bak Harders børnebørn. Udlært elektriker 1975. Bopæl: Rosmosevej 86, Avedøre ved København (hos forældrene).

Noter til C B Harder og Emma B M Hansen

- 1) C B Harders dåbsattest trykt som bilag under afsnittet "Dokumenter".
- 2) C B Harders barndomserindringer. Se "Dokumenter".
- 3) Vielsesattesten. Se "Dokumenter".
- 4) C B Harders barndomserindringer.
- 5) "Min far: Chresten Bak Harder" af sønnen Viggo Bak Harder skrevet i julen 1976 og trykt til familien. - Interview med Viggo Bak Harder, 1976.
- 6) "Det danske post og telegrafvæsen. Bind 2" redigeret af H Hjorth-Nielsen, København 1932. Interview med Viggo Bak Harder, 1976.
- 7) Hjorth-Nielsen bind 2. - Postkort og interviews med C B Harders børn.
- 8) Hjorth-Nielsen bind 2.
- 9) Ifl tilføjelse til C B Harders søster Amalie Frederikke Harders dåbsattest.
- 10) Hjorth-Nielsen bind 2.
- 11) "Min far: Chresten Bak Harder".
- 12) Do.
- 13) Hjorth-Nielsen bind 2.
- 14) Interview med C B Harders børn Eva Bak Harder og Knud Bak Harder 1976. - De nye postadresser er skaffet ved at besøge Kalvehave og ved selvsyn at notere dem.
- 15) Interviews med Viggo Bak Harder m.fl.
- 16) "Min far: Chresten Bak Harder",
- 17) Interview med Eva Bak Harder 1976.
- 18) Do.
- 19) Interview med Knud Bak Harder 1970.
- 20) "Min far: Chresten Bak Harder".
- 21) Interview med Knud Bak Harder 1970.

- 22) "Min far: Chresten Bak Harder".
- 23) Interviews med Viggo Bak Harder og Knud Bak Harder, 1976.
- 24) Interviews med Viggo Bak Harder og Eli Bak Harder, 1976.
- 25) Interview med Viggo Bak Harder, 1976.
- 26) Ifølge C B Harders børn.
- 27) "Det danske post og telegrafvæsen. Bind 1" redigeret af H Hjorth-Nielsen, København 1932, side 516.
- 28) Interviews med Viggo Bak Harder og Eva Bak Harder, 1976.
- 29) Hjorth-Nielsen bind 1, side 516.
- 30) Ifølge oplysninger fra "Dansk Post- og Telegrafmuseum" indhentet d 4/2 1977.
- 31) Oplysningerne til afsnittet er indhentet fra C B Harders børn samt fra notater gjort af Viggo Bak Harder.

Christen Bak Harders forældre

Nr 2: NIELS CARLSEN (senere NIELS HARDER)

Født d 29/12 1850 i Stadil sogn,¹⁾ eller d 30/12 1850 i Alrum, som er en del af Stadil sogn.²⁾

Gift d 16/11 1875 med Mette Kirstine Christensen af Bak. Gift i Tim kirke.

Død i pinsen (maj) 1919 i Esbjerg.³⁾ Begravet i familiegravstedet på "Den Nye Kirkegård" i Esbjerg d 29/5 1919.

Ægteskabet

Da Niels Carlsen og Mette Kirstine Christensen blev gift, var det ikke efter familien på Bak's ønsker. Mette var gårdmandsdatter, mens Niels hverken havde penge eller job. Niels var ikke accepteret af svigerforældrene på Bak, men da Mette kom i lykkelige omstændigheder i 1875, måtte de gifte sig. Det skete som nævnt d 16/11 1875 i Tim kirke.

Senere vendte billedet. Niels ville, som tiden gik, ikke kendes ved sin kone. Årsagen var, at hun efterhånden blev mere og mere krumrygget! - En sørgelig historie.⁴⁾

Børn ⁵⁾

1. Carl Harder Carlsen født på Bak d 3/2 1876, død d 8/6 1878 på Bak i en alder af 2 år 4 måneder. - Carl blev født ca 2½ måned efter vielsen!
2. Christen Bak Carlsen født på Bak d 16/8 1878 to måneder efter storebroderens død. - Død d 7/1 1943.
3. Carl Harder Carlsen født i Holstebro d 8/11 1880, døbt d 5/12 1880, gift 6/4 1912 med Marie ..... i Nollund. Børn: Leo og Hans.
4. Marie Kirstine Carlsen født 3/3 1883, døbt 22/3 1883 i Holstebro, død fredag morgen d 9/12 1905 kl 10 af tuberkulose.⁶⁾
5. Nikoline Kirstine Carlsen født 6/3 1885, døbt 2/4 1885 i Holstebro. Gift med uldhandler Jørgen Nørgaard, Jerne ved Esbjerg.
6. Margrethe Nikoline Kristine Carlsen født 1/12 1887, døbt 26/12 1887 i Holstebro, gift med Anders Friis Sørensen 26/3 1908. Han var smedemester i Esbjerg. I ægteskabet var der 14 børn,

hvoraf de ældste er Hans og Niels Friis Sørensen.

7. Amalie Frøderikke Carlsen født 6/10 1890, døbt 15/10 1890, fremstillet i Esbjerg kirke d 17/10 1890. - Ugift.

Profession

Ifg sønnen Christen Bak Harders dåbsattest er Niels indsidder og tømrer. I en anden kilde kaldes han indsidder og snedker.⁷⁾

Niels benævnes i breve og lignende "tømrer".

På et tidspunkt ejer han "Rørvæveriet" beliggende i Esbjerg ved siden af hans hus Svendsgade 9 (nu nr 63).

Selv om Niels's far var husmand, blev han selv håndværker. Forklaringen skal måske søges i, at Harderne var af gammel håndværkerslægt.

Bopæl

Født i 1850 i Alrum, Stadil sogn.

Faderen husmand i Halkjær, Stadil sogn.

Bak-gården, Tim sogn ca 1875-ca 1880.

Holstebro ca 1880-ca 1889.

I og uden for Esbjerg.

Svendsgade 9 (nu nr 63), Esbjerg.

Årene 1875-ca 1895.

Efter vielsen i 1875 boede Niels og hans hustru Mette på Bak.

Da sønnen Christen Bak Carlsen var 3 år, søgte Niels og hans familie til Holstebro, hvor Niels blev udlært tømrer. Han fungerede tillige som sprøjtefører ved byens brandsprøjte.

Ca 1889 flyttede familien, -da det ikke gik så godt i Holstebro-, til Esbjerg.⁸⁾ Niels tager alene af sted til Esbjerg i et år, hvorefter familien følger efter. De bliver derved nogle af Esbjergs nybyggere. Deres første tid i Esbjerg, skal de have boet i jordhuler en kort tid.⁹⁾

Niels bytter sit hus i Esbjerg med en lynggård. For at klare

det økonomisk må hele familien slide i det ved høvlebænken, på heden, ved slagtingen, brygningen, vævningen osv. - Efter 3 års slid må Niels med tårer i øjnene forlade lynggården og bosætte sig i et hus i Esbjerg (Svendsgade 9 ?).¹⁰⁾

Navneændring

I 1908 søger Niels og hans sønner og ugifte døtre om navneforandring fra Carlsen til "Harder". Ansøgningen bevilges, og et kongeligt navnebevis er dateret den 14. januar 1909.¹¹⁾

Religiøs

Niels var meget religiøs. Hans bibel havde mange understregninger bla i Johannes Evangeliet kapitel 3-16.

Når han i Holstebro mødte en kollega i arbejde ved juletid, sagde han: "Gud hjælpe dig".¹²⁾

Karakteristik af Niels Carlsen

Niels Carlsen var stædig og sej, beklagede sig aldrig og ville klare alt selv. Han var tillige sikker på, at alt hvad han foretog sig, var det rigtige. Med andre ord: Han var autoritær.

I overensstemmelse hermed ville Niels Carlsen ikke melde sig ind i en fagforening trods pression fra andre arbejdere i Esbjerg. De så sig derfor gale på ham. Situationen tilspidsedes, og det kom til korporligheder, mens Niels Carlsen sad på en tagryg! Hvordan situationen videre udviklede sig, vides ikke.¹³⁾

Noter til Niels Carlsen

- 1) Foto fra ca 1943 af Niels Carlsens gravsten. - Privateje.
- 2) Notater af sønnen Christen Bak Harder over dennes forfædre m.v. nedskrevet ca 1935-41. - Privateje.
- 3) Do.
- 4) Fortalt af Niels Carlsens svigerdatter Marie, enke efter urmager Carl Harder Carlsen. Fortalt i 1976 til Niels Carlsens barnebarn Eli Bak Harder.
- 5) Notater af sønnen Christen Bak Harder over dennes forfædre.
- 6) Dødsårsagen oplyst i et interview med Niels Carlsens barnebarn Eli Bak Harder (gift Friis Sørensen), 1975.
- 7) Notater af sønnen Christen Bak Harder over dennes forfædre.
- 8) Niels Carlsens datter Margrethe er døbt i Holstebro d 26/12 1887, mens datteren Amalie er født 6/10 1890 i Esbjerg.
- 9) Interview med Niels Carlsens barnebarn Viggo Bak Harder, 1976.
- 10) Hele afsnittet skrevet med sønnen Christen Bak Harders barndomserindringer som kilde. Erindringerne er skrevet antagelig i slutningen af 1930'erne. - Privateje.
- 11) Navnebeviset er nævnt på datteren Amalies dåbsattest.
- 12) Sønnen Christen Bak Harders barndomserindringer.
- 13) Karakteristikken er skrevet på basis af interview med barnebarnet Viggo Bak Harder, 1976.

Nr 3: METTE KIRSTINE CHRISTENSEN

Født d 15/12 1851 på Bak, Tim sogn.

Døbt d 26/12 1851 i Tim kirke.

Vakcineret af Blicher 13/8 1853.

Udskrevet af Tim hovedskole ca 1865-66.

Konfirmeret 8/4 1866. Karakteren "mg" for kundskaber.

Gift 16/11 1875 i Tim kirke med Niels Carlsen.

Død 15/11 1904 i Esbjerg. Begravet i familiegravstedet på "Den Nye Kirkegård" i Esbjerg, som den første.¹⁾

Mettes mellemlavn

Mettes mellemlavn "Kirstine" er arvet efter moderen Ane Kirstine Graversdatter, som igen er opkaldt efter sin mor: Kirstine Pedersdatter.

Mettes dåbsattest

En dåbsattest efter Mette eksisterer, men den er dateret den 4/12 1908, -altså 4 år efter, hun døde!²⁾

Netop i denne periode ansøger hendes mand, sønner samt ugifte døtre om navneforandring til "Harder". Måske skulle de bruge Mettes dåbsattest som bilag til ansøgningen?

Gravstenen

I sine breve til børnene sluttede hun altid med "Lev vel med Fred". Noget lignende kom til at stå på hendes gravsten.³⁾

Den gravsten, som står på familiegravnen i dag, er antagelig den samme, som blev sat i 1904. På stenen står "Alt af Nåde". Det har stået der med sikkerhed fra 1919 (Niels Carlsens død).⁴⁾

Noter til Mette Kirstine Christensen

- 1) Kilden til de nævnte datoer er sønnen Christen Bak Harders notater om dennes forfædre m.v. nedskrevet ca 1935-41. - Privateje.
- 2) Mette Kirstine Christensens dåbsattest. - Privateje.
- 3) Sønnen Christen Bak Harders barndomserindringer skrevet antagelig i slutningen af 1930'erne. - Privateje.
- 4) Foto fra ca 1943 af Niels Carlsens gravsten.

Christen Bak Harders
bedsteforældre.

Nr 4: CARL RING HARDER

Født 22/3 1815 i Rindom sogn, hvor faderen var skolelærer og kirkesanger (degn).

Døbt 23/3 1815.

Fremstillet 15/5 1815.

Død 25/4 1881.

Begravet 4/5 1881 på Stadil kirkegård.

Gift

Gift med Maren Sylvestersdatter. Deres sidste fælles bopæl var Halkjær, Stadil sogn.¹⁾

Børn

Niels Carlsen m.fl.

Profession

Husmand i Halkjær, Stadil sogn.

Sine sidste år var han aftægtsmand indtil sin død.²⁾

Navnet Carl Ring

Carl er opkaldt efter onkelen, købmand Carl Vilhelm Ring fra Skive. Købmand Ring er den rigeste i Skive og optræder ved Carls farfar, -guldsmed Jørgen Harders-, død meget fremtrædende.³⁾ Købmand Ring har uden tvivl haft en meget høj stjerne i Harder-familien.

Noter til Carl Ring Harder

1) Brev fra Stadil-Tims sognepræst, januar 1976. - Privateje.

2) Do.

3) Skifteprotokol for Skive 1819-44 side 170. - VL.

Nr 5: MAREN SYLVESTERSDATTER

Født 3/8 1814 i Alrum, Stadil sogn.

Døbt 18/9 1814 i Stadil kirke. - Båret af Eskild Tofts kone.

Død 9/9 1903 i Halkjær, Stadil sogn.¹⁾

Marens sidste leveår

Maren levede sine sidste år som enke efter Carl Ring Harder.

I en alder af 89 år døde hun som aftægtskone hos en vis husmand Niels Mortensen i Halkjær.²⁾

Da hun døde var barnebarnet Christen Bak Harder ca 25 år.

Noter til Maren Sylvestersdatter

- 1) Barnebarnet Christen Bak Harders notater om dennes forfædre m.v. nedskrevet ca 1935-41; og brev fra Stadil-Tims sognepræst, januar 1976. - Begge i privateje.
- 2) Brevet fra sognepræsten.

Nr 6: CHRISTEN JENSEN eller CHRISTEN BAK

Født 18/11 1817 i Tim sogn.

Døbt 28/12 1817 i Tim kirke båret til dåben af pige Cathr. Bak.

Gift 17/11 1850 i Tim kirke med Ane Kirstine Graversdatter af
Nordestgaard, Tim sogn.

Død 31/3 1881 på Bak, Tim sogn i en alder af 63½ år.

Børn

1. Mette Kirstine Christensen født 15/12 1851.
2. Jens Christensen født 11/5 1855. Som ungkarl blev han i 1883 gift med enken på Nordestgaard, Else Kjerstine Christensen (født 1844, død 1918). Enken var af gammel Stadil slægt. Else og Jens havde tipoldeforældre til fælles! - D 30/12 1905 fik de navneforandring til "Nordestgaard". Jens og Elses efterkommere ejer stadig gården Nordestgaard, idet deres barnebarn Tage Nordestgaard overtog gården i 1959. - Jens døde 1934.
3. Gravers Christensen født 20/3 1857. Han overtog gården Bak efter faderens død i 1881. Gravers Bak (navneforandring i 1905) døde 30/1 1907 i Tim. Hans gravsted findes endnu på Tim kirkegård. Sønnen Axel Bak (1902 - 1973) overtog senere gården. Han døde som ugift, og gården ejes i dag af Ejvind Halkjær, som købte den nogle år før Axel Baks død.

Profession

Ifg barnebarnet Christen Bak Harders barndomserindringer var Christen Bak gårdejer på Bak. Han drev tillige hestehandel.

"Bak" som mellemnavn

Christen Bak "bestemte", at barnebarnet skulle opkaldes efter ham. Dette skete. Barnebarnet kom til at hedde: Christen Bak Harder. Christen Bak bestemte tillige, at hustruen Ane Kirstine Graversdatter skulle bære nævnte barnebarn. Og sådan blev det. - Herom beretter Christen Bak Harder i sine barndomserindringer.

Mellempnavnet "Bak" indføres altså af Christen Bak under barnebarnet Christen Bak Carlsen/Harders dåb den 25/8 1878. Christen Bak Harders børn og børnebørnene Jan Bak Harder og Finn Bak Harder videreførte dette.

Nr 7: ANE KIRSTINE GRAVERSDATTER

Født 22/1 1825 på Nordestgaard, Tim sogn.

Hjemmedøbt samme dag.

Døbt i Tim kirke den 27/2 1825.

Gift 17/11 1850 i Tim kirke med Christen Jensen af Bak.

Dødsdag og år er ikke fundet, men hun er antagelig død på
Bak, Tim sogn.

Nordestgaard - Bak

Om Ane vides, at hun var gårdmandsdatter fra den østlige af de to Nordestgårde, -en ret stor gård i Tim sogns østlige del ("Tim Østerby").

Senere blev hun gårdmandskone på Bak, -en gård i Tim sogns vestlige del ("Tim Vesterby").

Ane er kun ét eksempel på de mange forbindelser, som blev knyttet mellem de to gårde.

Gudmor

Ane bar barnebarnet Christen Bak Carlsen (senere Harder) ved dåben i 1878. Det havde hendes mand Christen Bak bestemt ifølge Christen Bak Harders barndomserindringer.

Christen Bak Harders
oldeforeldre.

Nr 8: NIELS CHRISTIAN (JØRGENSEN) HARDER

Født 1778.

Døbt 5/12 1778 i Odense Vor Frue kirke.

Gift 3/8 1804 i Viborg Graabrødre kirke med Cathrine Marie
Kucherich.

Død 23/4 1832 i Brejning (øst for Ringkøbing).

Børn

1. Jørgen Christian født ca 1806, idet han ved faderens død i 1832 er 26 år gammel.¹⁾ Født i Viborg?²⁾
2. Andreas Jacob født ca 1808, idet han ved faderens død i 1832 er 24 år gammel.³⁾ Født i Viborg?⁴⁾
3. Hans Nicolaj Møller født 7/3 1812, døbt 7/5 1812 i Rindum kirke. – Borgerskab som maler i Skive.⁵⁾
4. Cathrine Kristine født 28/7, døbt 24/10 1813 i Rindum kirke.
5. Carl Ring født 22/3, hjemmedøbt 23/3, døbt 15/5 1815 i Rindum kirke.
6. Frederik Adolph født 23/3 1819 i Brejning.
7. Rasmine født 24/8 1821 i Brejning.
8. Cecilie Kirstine født 7/8 1823 i Brejning.

Profession

I 1804 benævnes han bogtrykkersvend i Viborg.⁶⁾
1811–16 degn i Rindom øst for Ringkøbing.
1816–32 degn i Brejning øst for Ringkøbing.⁷⁾

Bopæl

1778–1796 i faderens gård, Overgade 39, Odense.
1796–1811 i Jylland (Skive eller Viborg?).
1811–1816 i Rindom sogn. – Niels og hans familie må have boet i Rindoms første degnebolig og skole beliggende ca 1 km syd for kirken på en parcel fra annexgården Holmgaard.⁸⁾
1816–1832 i Brejning sogn. Niels har også her boet i den første degnebolig opført 1741 i Tudskjær ca 100 meter syd for

den i 1919 byggede skole. - Skolestuen lå den gang ved kirken, og Niels gik her om og underviste.⁹⁾

Forældrenes død i Skive

Ved moderen Cæcilie Kirstine Harder (født Henneberg)'s død den 1/11 1827 og den efterfølgende skifteret i Skive den 3/11 møder Niels op. Han nævnes sammen med søskende i skifteprotokollen for Skive.

I løbet af november 1827 sender Niels en fuldmagt til skifteretten. Broderen, guldsmed Thomas Pauli Harder af Viborg og distriktskirurg Knud Gotholdt Harder af Kerteminde gør ligeså.

Niels's fuldmagt, der er medvirkende til, at faderen Guldsmed Jørgen Pauli Harder kan forblive i uskiftet bo, er forsynet med et sort laksegl, -Niels Christian Harders segl. Seglet er desværre meget beskadiget og ulæseligt, men det kan nævnes, at Thomas Pauli og Knud Gotholdts segl er meget flotte. Fuldmagten opbevares i en pakke med afsluttede skifter fra Skive i Viborg Landsarkiv.¹⁰⁾

Ved faderen, guldsmed Jørgen Pauli Harders, død den 23/5 1830 afholdes skifte samme dag. Niels er derfor at finde blandt "fraværende arvinger". Niels's svoger, Skive-købmanden Carl Wilhelm Ring, lover at underrette "fraværende arvinger", dvs bla Niels Christian Harder.¹¹⁾

Noter til Niels Christian Harder

- 1) Bølling-Nørre Herreders skifteprotokol (B - 81 - 173). - VL.
- 2) Niels gift i Viborg 1804. - Ansat i Rindum 1811.
- 3) Bølling-Nørre Herreders skifteprotokol.
- 4) Niels gift i Viborg 1804. - Ansat i Rindum 1811.
- 5) Kartoteksskufferne på VL.
- 6) Ved vielsen i Viborg Graabrødre kirke.
- 7) "Bidrag til Hing Herreds Historie og Topografi" af P. Storgaard Pedersen, Ringkjøbing 1896, side 186-187; "Hardsyssels Degnehistorie. Første Bind" af Ejnar Poulsen, Viborg 1931, side 366 og 367; "Hardsyssels Degnehistorie. Andet Bind" af Ejnar Poulsen, Viborg 1934, side 515 og 517; oldebarnet Christen Bak Harders noter om dennes forfædre m.v. nedskrevet ca 1935-41. - Privateje.
- 8) Hardsyssel Årbog 1966 side 157. - Den første degnebolig opførtes efter 1741 og afløstes først af en ny i 1820.
- 9) Hardsyssels Degnehistorie bd. 2 side 515.
- 10) Skifteprotokol for Skive 1819-44 side 133b-134; og Pakke med afsluttede skifter fra Skive. - Begge i VL.
- 11) Skifteprotokollen for Skive 1819-44 side 170.

Nr 9: CATHRINE MARIE KUCHERICH

Født 1781 i Rom sogn syd for Lemvig.

Hjemmedøbt 3/10 1781.

Døbt 21/10 1781 i Rom kirke. Fadder er bla Cathrines morfar
Henrich Touborg.

Gift 3/8 1804 i Viborg Graabrødre kirke med bogtrykkersvend,
senere degn Niels Christian Har-
der.

Død 31/10 1859 hos sin svigersøn, husmand Mikkel Andersen i
Brejning øst for Ringkøbing.

Efternavnet

Antagelig tysk, da faderen i Ejnar Poulsens bog, Hardsyssels
Degnehistorier bd 2 side 517, angives som værende en tysk
løjtnant.

Stillingsbetegnelsen "løjtnant" er ikke korrekt, idet Rom
sogns kirkebog flere steder nævner faderen som "sergeant Ja-
cob Kucherich".

Til hjælp for udtalen kan anføres, at P. Storgaard Pedersen
i bogen "Hing Herreds Historie og Topografi" side 186-187
staver efternavnet: Kucheriig, medens Cathrines oldebarn sta-
ver det: Kukenrich.

Kirkebogens "Kucherich" må anses for det oprindelige og der-
for mest korrekte.

Nr 10: SYLVESTER NIELSEN

Født ca 1767.¹⁾

Trolovet torsdag d 12/3 1795 med enke Margrethe Eskildsdatter. Forlovere var Jens Graversen Høj og Sylvesters far, Niels Lauritzen. - Den kun ca 29 årige enke havde været gift med Sylvesters bror, Lauritz Nielsen.

Gift 21/6 1795 i Stadil kirke.

Børn

1. Laurids Sylvestersen født ca 1796.
2. Niels Sylvestersen født ca 1798.
3. Eskild Sylvestersen født ca 1800.²⁾
4. Maren Sylvestersdatter, døbt 18/9 1814 i Stadil kirke.

Båret af Eskild Tofts kone.

Sylvester har uden tvivl haft flere børn, men de forelå ikke ved redaktionens slutning.

Profession

Benævnes dels "husmand i Alrum, Stadil sogn"³⁾ og dels "Bonde, gårdbeboer" og vist nok tømremand.⁴⁾

Bopæl

Folketællingen i 1801 nævner Sylvester og hans familie som den 10. familie i Alrum, Stadil sogn. De bebor 7 Td 4 Skp Hartkorn.⁵⁾

Gården er antagelig identisk med Alrum Matrikel Nr 10, idet faderen boede her i 1792, da den blev købt til selveje. Gården var den gang den største i Stadil efter hovedgården Søndervang og præstegården! - Familien Sylvester Nielsen har derfor været blandt sognets rigeste og mest ansete bønder.

Familien Sølvester Nielsens plads i kirken

Fra gammel tid var det skik i Stadil, at hver gård i sognet havde sin bestemte stolerække i kirken.⁶⁾ Hvilken plads, Sølvester og hans familie, er i dag gået i glemmebogen, men det har uden tvivl været en af de bedste, når gårdens størrelse tages i betragtning.

Noter til Sølvester Nielsen

- 1) Folketællingen 1801 (Alrum, Stadil sogn). - VL.
- 2) Fødselsåret for Laurids, Niels og Eskild er udregnet på basis af oplysningerne i Folketællingen 1801.
- 3) Brev fra sognepræsten i Stadil-Tim, januar 1976. - Privateje.
- 4) Folketællingen 1801.
- 5) Hardsyssels Årbog 1941 side 61.
- 6) Hardsyssels Årbog 1971 side 86-89.

Nr 11: MARGRETHE ESKILSDATTER

Født 1776.¹⁾ - Hun ses ikke at være født i Stadil.²⁾

Gift 1. gang med gårdejer i Alrum, Laurids Nielsen (født 1762).

De blev gift i perioden 1792-95, idet Laurids Nielsen endnu er ungkarl i 1792. I 1795 gifter enken sig igen.³⁾

Trolovet 12/3 1795 med afdøde Laurids Niensens broder, Sølves-
ter Nielsen.

Gift 2. gang med nævnte mand den 21/6 1795 i Stadil kirke.

Dødsdag og år forelå ikke ved redaktionens slutning, men hun er formentlig død i Alrum, Stadil sogn.

Noter til Margrethe Eskildsdatter

1) Folketællingen 1801 (Alrum, Stadil sogn). - VL.

Hardsysseis Årbog 1941 side 62.

2) Er ikke fundet i Stadil sogns kirkebog.

3) Hardsysseis Årbog 1941 side 61-62.

Nr 12 JENS JEPPESEN BAK

Født 1784 i Tim sogn

Døbt 28/3 1784 i Tim kirke, båret af Anne Marie Mette Jensdatter.

Gift 27/10 1814 i Husby kirke med Mette Christensdatter Klit.

Død 5/5 1865 på Bak-gården, Tim sogn i en alder af 81 år.

Børn

1. Jeppe Jensen Bak født 22/4 1816, død samme år d 24/11.
2. Christen Jensen født 18/11 1817. Overtog Bak efter faderens død. - Christen Jensen døde 31/3 1881 på Bak-gården.
3. Jeppe Christian Bak født 11/10 1819.
4. Mette Jensdatter født 4/8 1821.
5. Maren Jensdatter født 12/12 1822.
6. Mette Cathrine født 2/7 1824.
7. Persine født 4/12 1826. Død 20/12 1839.
8. Ane Jensen født 28/1 1830.
9. Ane Marie Jensdatter født 13/8 1832.

Alle børnene er født i Tim sogn, dvs formentlig Bak gården.

Profession

Benævnes "husmand". Husmand og gårdejer er i Stadil og Tim synonyme. - Jens arvede gården efter faderen, dvs før 1800.

Nr 13 METTE CHRISTENS DATTER KLIT

Født 1788.

Døbt 13/12 1788 i Husby sogn.

Gift 27/10 1814 i Husby kirke med Jens Jeppesen Bak.

Død 30/1 1853 på Bak, Tim sogn efter langvarig sygdom.

Nr 14: GRAVERS NIELSEN eller GRAVERS NORDESTGAARD

Født 1793 i Tim sogn.

Døbt 17/11 1793 i Tim kirke, båret af Petersine Nielsdatter.

Gift 19/4 1824 med Kirstine Pedersdatter af Graversgaard.

Gift i Stådil kirke.

Død 9/4 1865 i Nordestgaard, Tim sogn.

Børn

1. Ane Kirstine født 22/1 1825.
2. Niels født 13/1 1826.
3. Karen født 6/11 1827.
4. Peder Graversen født 26/9 1829.
5. Ane Marie Graversdatter født 25/11 1832.
6. Jens Christian Graversen født 23/10 1834, død 29/4 1836 af strubehoste.
7. Lars født 19/10 eller 19/11 1835.
8. Jens Christian født 6/9 1837, død 25/7 1882. Arvede gården.
9. Maren født 27/5 1840.
10. Constance Kirstine født 2/2 1842.

De er alle født i Nordestgaard, Tim sogn.

Profession

Gårdmand i Nordestgaard. - Gravers Nielsen benævnes i folketællingen 1845 tillige "sogneforstander". Han har underskrevet forhandlingsprotokollen for Tim sogneråd med "Gravers Nordestgaard".

Nr 15: KIRSTINE PEDERSDATTER

Født 28/8 1799 i Graversgaard, Stadil sogn.

Gift 19/4 1824 med Gravers Nielsen af Nordestgaard. De

blev gift i Stadil kirke.

Død 8/1 1873 i Nordestgaard, Tim sogn.

Graversgaard

Kirstine var gårdmandsdatter fra den nordøstlige af de to Graversgaarde. Hendes slægt og dermed oldebarnet Christen Bak Harders slægt ejede nævnte gård og drev den i over 300 år! Slægten har med sikkerhed beboet Graversgaard fra 1610-1932. Hvor vidt slægten ejede gården før 1610, vil aldrig blive opklaret.

Kirstines fætter

Kirstines fætter var den senere så berømte bondefører og stænderdeputeret, Ole Chr. Kirk, hvis mor også var datter af Graversgaard.

Christen Bak Harders
tipoldeforældre

Nr 16: JØRGEN POULIN HARDER e1. JØRGEN HARDER GULDSMED e1. JØRGEN PAULI HARDER

Født 28/8 1750 i Fredericia Trinitatis sogn.

Svendebrev dateret Horsens 30/8 1776.¹⁾ Herefter er Jørgen
guldsmedesvend.

Optages i Odense Guldsmedelav 29/9 1777.²⁾

Gift 6/11 1777 med Zitzel Christensdatter Henneberg. De blev
gift, som det var på mode i det hø-
jere borgerskab i 1700-tallet, ikke
i en kirke, men i et privat hus.
Huset, "Madame Munchs hus i Nørre-
gade, Odense", er det nuværende
Nørregade no 59. Zitzels plejefor-
ældre ejede det i slutningen af
1700-tallet.

Borgerskab 8/12 1779 i Odense.³⁾

Borgerskab opsagt 13/4 1796. - Rejser til Jylland.⁴⁾

Averterer etablering i Skive 26/5 1806.⁵⁾

Borgerskab 21/8 1807 i Skive.

Død 23/5 1830 i Skive.

Begravet 28/5 1830 i Skive i en alder af 79 $\frac{3}{4}$ år.

Børn

1. Niels Christian døbt 5/12 1778, degn i Brejning. Død 1832.
2. Thomas Pauli Harder døbt 31/1 1781, borger-captain (stads-
hauptmand) og guldsmedemester i Viborg. Død 1842. - Børn se
senere.
3. Knud Gottholdt døbt 30/12 1784, distrikskirurg i Kerteminde.
Død 1858.
4. Anne Marie døbt 21/7 1787. - Begravet 13/1 1789 1 $\frac{1}{2}$ år gammel.
Hun blev begravet i Odense Vor Frue kirkegårds "1. part jord".
5. Anne Marie døbt 6/2 1790.
6. Johannes Henneberg døbt 6/6 1791. Borger og bagemester i Ski-
ve. - Børn se senere.
7. Frederik Adolph døbt 8/8 1792, brandinspektør og guldsmede-
mester i Skive. Død 1858. - Børn se senere.

8. Jens Peder døbt 28/2 1794.

9. Rasmine Pauline Kirstine døbt 9/5 1795. Gift med Skivekøbmanden, den velhavende, Carl Vilhelm Ring.

Alle børnene er døbt i Odense Vor Frue kirke.⁶⁾

Sønnen Thomas Pauli Harders efterkommere (ufuldstændig) ?)

guldsmed i Viborg

Thomas Pauli Harder
1781 ——— 1842.

cand. theol.
Christian Frydenreich
Harder 1812-1879.
skolebestyrer af en privatskole i Viborg henholdsvis Skive.

grosserer i København
Janus Georg
Frygtgud Harder
død 1912.

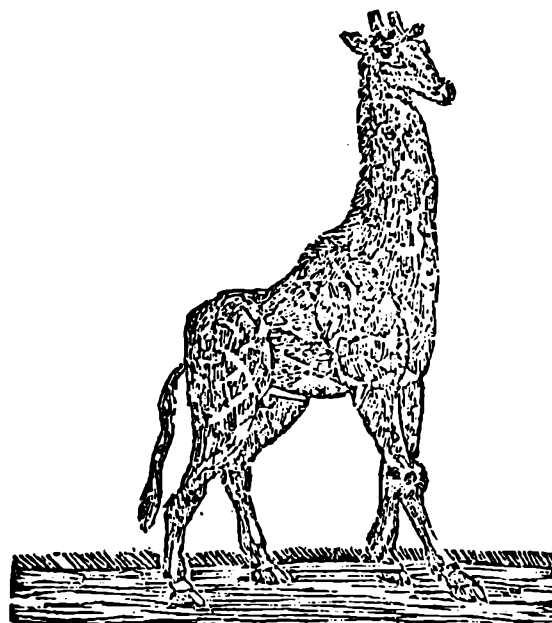
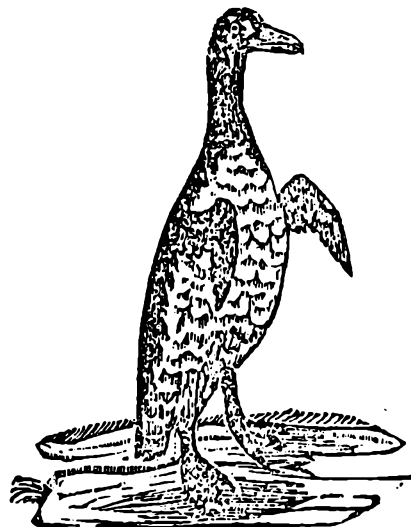
købmand i Randers
Knud Pauli
Harder
firmaet "Harder & Grundtvig".

købmand i Randers
Emil Harder
død 1905.

H. G. Harder, R.
bankdirektør i
"Randers Disconto
og Lånebank".
født 1890.

T, P. Harder fecit

Træsnit af guldsmed Thomas Pauli Harder (Jørgen Harders søn):
 "Oplæseren" trykt i "Haandbog for den læsende Ungdom", 1812
 samt 3 af 1 alt 155 dyrefigurer fra "Naturhistorie om Dyrene",
 Viborg 1802. Begge bøger er af Anton Frantz Just trykt hos
 Peter Severin Fønss, hvor Niels Christian Harder var bogtryk-
 kersvend (Christen Bak Harders oldefar).

Harderne i Skive ^{B)}

guldsmed
 Jørgen Pauli Harder
 1750 - 1830.
 Adelgade 14.

bagemester
 Johannes
 Harder
 1791 - ?

guldsmed
 F. A. Harder
 1792 - 1858
 Vestergade 15

konditor
 J. Pauli
 Harder
 Adelgade 7.
 Medl. af by-
 rådet 1861-67.
 Søn af Johan-
 nes eller F.A.
 Harder ?

købmand
 F. A. Harder
 død 1908.
 Vestergade 15
 Grundlagde
 "Skive kul-
 kompagni"
 og teglvær-
 ket syd for
 byen.
 Medl. af by-
 rådet 1893-97.

manufakturhandler
 P. M. Harder
 død 1902
 firmaet grundlagt i
 1860'erne i konditor
 Harders gård", Adel-
 gade 7.
 Flyttet i 1880'erne
 til Adolgade 9 (?).

manufakturhandler
 Jørgen W.
 Harder
 sælger forretningen
 i 1913.

Jørgen Harder som guldsmed i Odense

Ca 1769-70 er Harder begyndt som læredreng i Horsens.
Det tog normalt 6-7 år at stå i guldsmedelære.

30/8 1776 udlært guldsmedesvend fra Horsens.

7/10 1776 anmoder Harder om optagelse i Odense Guldsmedelaug. Der var i forvejen 5 guldsmedemestre i byen. Mesteråret, som normalt skulle udstås før mesterstykket påbegyndes, indledes.

4/8 1777 anmoder Harder om at måtte påbegynde sit mesterstykke, -nogle uger før tiden! Mesteråret er ikke helt udstået. Anmodningen imødekommes, Harder fremviser sine tegninger, -som de andre retter lidt på-, og går herefter hjem efter at have betalt 2 rigsdaler til laugget. Han kan begynde på sit mesterstykke: En dåse og en sten (?) ring.

22/9 1777 køber han gården, Overgade no 39 i Odense, for 590 rigsdaler. Harder er i færd med at etablere sig.

29/9 1777 foreviser han sit mesterstykke og betaler 1 rigsdaler til laugget. De andre har accepteret ham. Han er hermed optaget i laugget.

6/11 1777 gifter han sig. - Året 1777 har været et begivenhedsrigt år for guldsmed Jørgen Harder.

8/12 1779 aflægges borgerskabsed og han får borgerskab.

1781 optages den første læredreng, Claus Mencher, for 6 år (1781-87).

23/10 1781 - 15/11 1784 fører Harder laugets regnskaber. D 23/10 får han "Laden" (laugets pengekiste), som indeholder 5 Rd 5 Mk 6 Sk. Laden har han opbevaret i sin gård, Overgade no 39. I dag opbevares den på Odense bymuseum, "Møntergården", Overgade no 50, skråt over for Harders gamle gård.

1787 optager Harder læredreng Knud Nielsen for 7 år (1787-1794). - Først d 23/4 1795 ses lærekontrakten opfyldt.

26/5 1794, efter nogle forhandlinger i laugget, udpeges Harder til oldermann. Han får regnskaberne m.m. af den afgangende oldermann Müller. Disse regnskaber samt guldsmedelaugsprotokollen

blev herefter opbevaret i Harders gård, mens han var oldermand. I dag kan de beses i Landsarkivet for Fyn. - I den knap to årige periode, Harder var oldermand, holdt laugets sine møder i Harders stuer i Overgade 39.

31/3 1796 nedlægger Harder oldermandskabet og afleverer regnskaberne, idet han agter at flytte til Jylland (Viborg eller Skive). - Han omtales som en "brav, redelig laugsbroder" i Odenseguldsmedenes laugsprotokol.

13/4 1796 opsiger han borgerskabet i Rådhuset, hvor hele laugets var forsamlet i Rådstuen.⁹⁾

Jørgen Harders håndskrift (Odense guldsmedelaugs regnskabsbog)

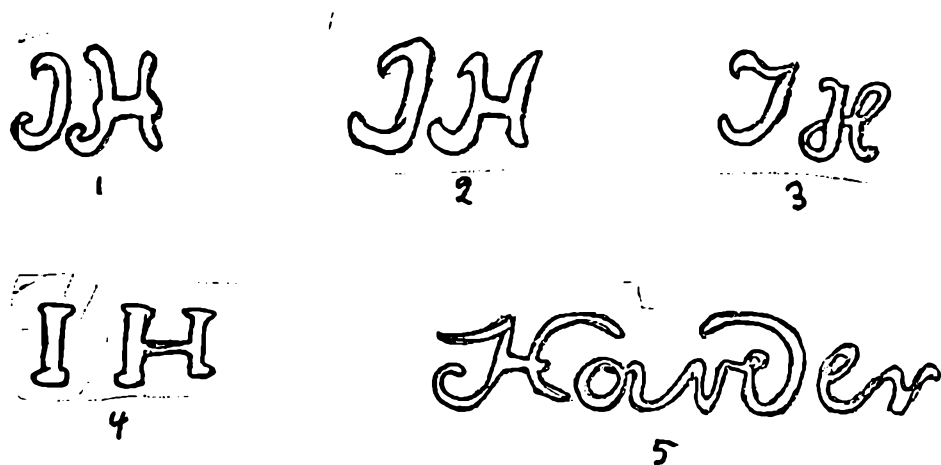
8/4-1782:

1782 d. 8 ^{de} April		1782 d. 6 ^{de} Op.	
1782 d. 8 ^{de} April Jørgen Guldsmedelaugets Regnskabsbog			
af den Kongelægens Confers og Guldsmedelaugets			
afregning af de indtægt -			
Mads Berg	-	-	16 8/3
Barnos Møller	-	-	1 8
Clemen Pedersen	-	-	1 8
Tyge Seidlerup	-	-	1 8
Neder Jørgensen	-	-	1 8
Jørgen Harder	-	-	1 8
		Tad 26 Op.	
i d. Indtækt af N ^o Jørgensen		1 8	
de Kongelægens Confers		1 8	
Porto af Harder		12	
		2 4	
		Tad 16. 2p.	

Jørgen Harders tillidsposter i Odense

1. Førte Odense guldsmedelaugs regnskaber fra den 23/10 1781 til den 15/11 1784.¹⁰⁾
2. Oldemand og regnskabsfører fra den 26/5 1794 til den 31/3 1796, hvor han rejser til Jylland.

Jørgen Harders guldsmedestempler (Odense)

20r (fra 1777! – Et af de ældste
6 mærker).

Ifølge museumsinspektør Finn Grandt Nielsen, Odense er der tvivl om, hvor vidt mærke nr 3, 4 og 5 er Harders. Men de er gengivet her. – Nr 1 til 5 er forstørret. – Alle mærkerne er tegnet af forfatteren¹¹⁾

Guldsmede-arbejder (Odense)

I Chr. A. Bøjes bog er følgende arbejder nævnt: Hovedvandsæg, skilt på hattemagerlaugets velkomst dateret 1787, spiseske med bymærke, gennembrudt sukkertang også med bymærke. Potage-

ske dateret 1791, flødekande samt sølvknive. ¹²⁾

Museet i Odense, "Møntergården" i Overgade, er i besiddelse af et arkiv, hvori bla Harders arbejder er registreret. Harders produktion har især koncentreret sig omkring hovedvandsæg, -datidens mode-, samt sølvskeer.

På Møntergården kan et hovedvandsæg samt skiltet på hatte-magerlaugets velkomst beses.

Guldsmed Jørgen Pauli Harder i Skive

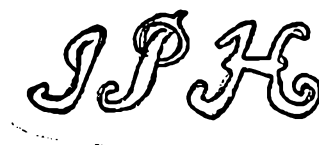
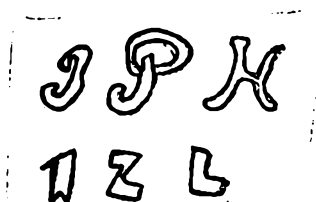
Ifølge Chr. A. Bøjes bog var Harder tillige gæstgiver og brand-direktør. ¹³⁾

Harder er medunderskriver af utallige skifter i "Skifteprotokollen for Skive 1819-44". ¹⁴⁾ Han optræder som en slags vurderingsmand og vidne ved de forskellige skifter. Dette job udfører han lige til sin død i 1830. Han underskriver sig "J Harder". ¹⁵⁾

Gæstgiveri var endnu i begyndelsen af 1800-tallet en bibe-skæftigelse, som de fleste borgere i Skive drev. Først omkring 1840 udvikler det sig til et selvstændigt erhverv. I Harders tid var det med andre ord en almindelig borgerlig bibeskæftigelse.

Guldsmedeerhvervet var dog stadig hovednæringsvejen for Harder. Håndværket drev han fra gården, Adelgade no 14 i Skive. Han averterer etablering d 26/5 1806 og får borgerskab som guldsmed i Skive d 21/8 1807. ¹⁶⁾

Jørgen Pauli Harders guldsmedestempler (Skive)

Perioden 1797-1806

Hvad Jørgen Harder foretog sig i nævnte 10-år vides ikke. Efteråret 1796 rejser han fra Odense til Jylland. Først i 1806 dukker han op igen i de skriftlige kilder. Da bor han i Skive.

Fra 1797 til 1806 har Harder enten boet i Skive eller mere sandsynligt: Viborg. To af hans sønner bor og gifter sig i Viborg, nemlig guldsmed Thomas Pauli Harder og bogtrykker-svend senere degn, Niels Christian Harder, som gifter sig henholdsvis 1801 og 1804.

Perioden er med andre ord mørklagt.

Guldsmedefaget i provinsen i slutningen af 1700-tallet

Købmændene udgjorde overklassen i byerne, håndværkerne middelstanden. - Guldsmedene blev regnet for "finere" håndværkere. Med andre ord tilhørte guldsmedene den øverste middelklasse eller den nederste overklasse. - Fadderne til Harders børn er da også alle fra overklassen. De er uden tvivl dem, Jørgen Harder helst ville ses blandt.

I slutningen af 1700-tallet havde guldsmederhvervet svære kår. Det var ved at uddø i provinsen. I 1797 blev import af fremmede sølv- og guldvarer tilladt, og i 1800 blev det tilladt en svend med 4 års erfaring at nedsætte sig uden mesterprøve. Med andre ord: De etablerede mestre såsom Jørgen Harder mødte hård konkurrence og havde svært ved at klare sig. Måske er det forklaringen på, at Harder i efteråret 1796 rejser fra Odense?

Den af briterne i 1808 iværksatte fastlandsspærring (for at genere og bekæmpe modstanderne: Kejser Napoleon og Danmark) bevirkede, at den internationale handel gik i stå og man gik over til selvforsyning. De danske håndværkere, -også guldsmedene-, kom i arbejde uden konkurrence ude fra. Netop et par år før

havde Harder genetableret sig (denne gang i Skive). Der var brug for guldsmede igen.

Statsbankerotten i 1813 og krigens slutning i 1814 ramte Danmark med fattigdom. Nu havde slet ingen råd til at købe guld og sølvting. Guldsmedene var arbejdsløse. Kort efter sælger Harder sin gård Adelgade no 14 i Skive til svigersønnen, købmand Carl Ring. Dog bliver Harder boende her til sin død, men en egentlig forretning og produktion af sølvting har der næppe været tale om. - Med andre ord: Verdenshistorien har også påvirket Jørgen Harders liv og skæbne. For at forstå, hvordan hverdagen formede sig for Jørgen Harder og andre af Christen Bak Harders forfædre, er det ofte nødvendigt at ty til Danmarkshistorien henholdsvis Verdenshistorien! ¹⁷⁾

En guldsmede-"forretning" omkring år 1800

Forretninger som vi kender dem i dag eksisterede ikke i Jørgen Harders tid. Kunderne blev "ekspederet" i guldsmedeme-terens private stue, hvor der som ofte stod en fin vægt til at veje de ædle metaller med.

Når feks en købmand eller adelsmand ønskede at købe et hovedvandsæg til sin hustru, måtte han først købe sølvet. Dernæst gik han hen til feks Jørgen Harder, blev budt inden for i borgerstuerne i Overgade 39, hvor Harder og kunden aftalte pris, udseende osv på det ønskede hovedvandsæg. Herefter kunne den ønskede vare fremstilles.

Bopæl

Født i Fredericia 1750.

Indtil 1776 læredreng i Horsens. Hvornår han kom til Horsens, vides ikke.

1777-1796 gården Overgade no 39, Odense.

1797- ? Jylland (Viborg eller Skive?).

1809-1830 gården Adelgade no 14, Skive.

Harders ejendomme i Odense

1777-97 Overgade no 39, som Harder og hans familie selv bebor. Gården blev i 1761 taxeret til 800 rigsdaler. I 1777 køber Harder den for 590! Handels-talent har han åbenbart også haft. - I 1797 den 3/1 sælger han ejendommen for 1050 rigsdaler! (Først ved 4. auktion d. 3/1 kunne Harder godkøbers tilbud).¹⁸⁾

1. Forhuset til gaden er på 8 fag 2 etager. Der er port og indkørsel under de 2 fag, kælder under de sidste 6 fag.
2. Sidebygning mod vest på $6\frac{1}{2}$ fag 2 etager.
3. Tværbygning mod syd på 6 fag 1 etage og med halvtag.

Alle bygningerne er af mur og bindingsværk. Forhuset er indrettet med stuer og værelser, sidebygningen indrettet til sovekammer og køkken i nederste og kamre i øverste etage, og tværbygningen fungerede som stald, bryggers og spisekammer.¹⁹⁾

I dag fungerer ejendommen som radioforretning, idet "L M Radio" har til huse her.

1786-96 Sortebrødre Torv no 13. Udlejningsejendom, som i 1761 blev taxeret til 120 rigsdaler. - I dag fungerer parcellen som parkeringsplads.²⁰⁾

1793-96. Nedergade no 20. Ligeledes udlejningejendom. I dag huser ejendommen en antikvitetsforretning.²¹⁾

Harders ejendom i Skive

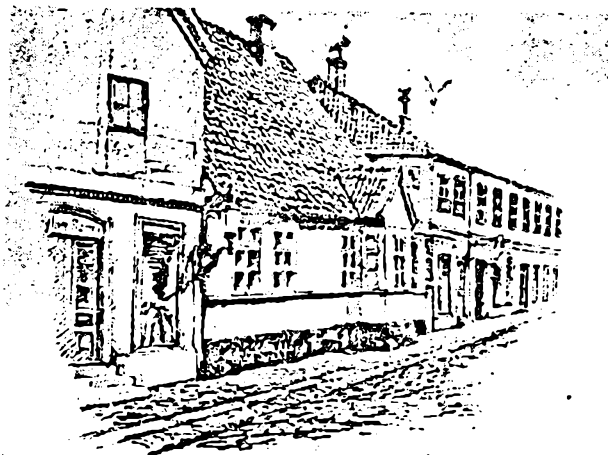
1809 køber Harder nuværende Adelgade no 14. Her drev han foruden sit guldsmedehåndværk tillige gæstgiveri. - Svi-gersønneren Carl Ring overtog senere gården og grundlagde her en gigantisk købmandsvirksomhed, en møl-lervirksomhed, et brændevinsbrænderi, et rederi og

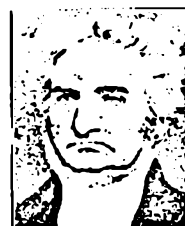
meget andet.²²⁾ Jørgen Harder blev dog boende her til sin død i 1830.

Rasmine Harder.

Ejendommen til højre er Adelgade 14 i Skive (Victor Hansens tegning fra omk. 1900).

Carl Ring.

Portræt af Harders datter og svigersøn, som overtog gården efter Jørgen Harder.

Harders økonomiske forhold

I Odense ejede Harder flere ejendomme som nævnt oven for. Medlemskabet af lauset var heller ikke gratis. Således skulle han selv finansiere sit mesterstykke. Hvor vidt Harder har arvet de nødvendige penge og den sociale status efter sin far, vides ikke, men det er sandsynligt. – Dog skal det nævnes, at Harders hustru, Zitzel Kirstine Henneberg som lille pige arvede knap 1000 rigsdaler efter sine forældre, en ganske anseelig sum. En del af pengene var dog bundet i bla ejendommen Sortebrødre Torv no 13, som Zitzels far havde ejet til sin død i 1763. Ejendommen gik via Zitzels plejeforældre

(Niels Munch) til Jørgen Harder i 1786.

I Skive boede de i den store gård Adelgade no 14. Svigersønnen, købmand Carl Ring, har sikkert købt den fordelagtigt, siden hans købmandsforretning blomstrede, som den gjorde.

Harders søn, guldsmed i Skive F A Harder, formåede at købe den største gård i Vestergade, nuværende no 15 og 17, den såkaldte "Harders Gård".

At Jørgen Harder, -trods guldsmedehåndværkets problemer især i provinsen-, har været ret velstående, kan der derfor ikke herske tvivl om. Han har tilhørt det højere borgerskab, hvad tiltaleformen Monsr (Monsieur) og Sr (Signore) vidner om. Fadderne til Harders børn er ligeledes et udtryk herfor.²³⁾

Jørgen Harders mellemnavn

Harder er døbt "Jørgen Poulin Harder".

I hele Harders Odense-periode kalder han sig selv "Jørgen Harder".

Derimod i Skive-perioden kaldes han "Jørgen Pauli Harder".

Flere af Harders børn og børnebørn videreførte navnet "Pauli".

Jørgen Harders underskrift og segl

År 1778

År 1794.

Seglet er tegnet af forfatteren selv og forstørret ca 4 gange.²⁴⁾

Segl

Jørgen Harders udseende og klædedragt

De tre efterfølgende tegninger er medtaget for at give et indtryk af Harders udseende og klædedragt. Billederne er et udsnit af "Kort forfattet Beskrivelse over Snedker Laugets Svenne Optog ved et nyt Skildts Ophængelse for Amtshuus" trykt i København 1770. De forestiller et optog af læredrenge, svende og mestre omkring 1770!

Læredrenge, 1770.

Svende, år 1770.

Mestre, år 1770.

Jørgen Harders død

Harder døde 23/5 1830 i Skive i en alder af næsten 80 år.

Han døde knap 3 år efter sin kone.

I skiftet efter ham nævnes bl.a. et chatol med diverse sølvting samt penge i form af obligationer.²⁵⁾

Jørgen Harders gård i Skive, Adelgade no 14.
Tegningen er udført i 1932 og viser ejendommen set fra gårdsiden.

Noter til guldsmed Jørgen Harder

- 1) Lavsarkivet, Odense guldsmedelavsbog side 92. - FL.
- 2) Lavsbogen side 30.
- 3) Odense Magistratsarkiv, Rådstueprotokol no 14, side 388. - FL.
- 4) Rådstueprotokol no 15 side 155.
- 5) "Danske guld og sølvsmedemærker før 1870" af Chr. A. Bøje, København 1969, side 262.
- 6) Kilder til Jørgen Harders børn er foruden Odense Vor Frue kirkebog: Skifteprotokol for Skive 1819-44 side 170 i VL; Bøje side 262 og 292; Skivebogen 1947 side 92; "Bogen om Skive" af Charles Thiesen, Skive 1926, side 93, 107, 177, 178, 185, 213, 401, 408, 420, 425, 435 og 444; "Slægten Ring" af Alfred Elmquist m.fl., Skive 1933, side 83. - Sidstnævnte bog er dog fyldt med fejl.
- 7) Kraks Blå Bog 1975; "Patriciske slægter. Bd 1. Anden samling" af Th. Hauch-Fausbøll mfl; "Almueundervisning i Viborg" af Ejnar Poulsen, Viborg 1940, side 486-487.
- 8) "Bogen om Skive" side 93, 107, ...
- 9) Lavsarkivet, Odense Guldsmedebog og Odense Guldsmedes regnskabsbog; Rådstueprotokol no 14 side 388; Rådstueprotokol no 15 side 155. - Alle i FL.
- 10) Opbevares i FL.
- 11) Se i øvrigt Bøje side 240 og Laurits Grüns bog "Danske guld- og sølvsmedes stempler og mærker indtil 1943", København 1943, side 52.
- 12) Bøje side 240.
- 13) Bøje side 262.
- 14) Opbevares i VL.
- 15) Ifg. "Håndbog for danske lokalhistorikere" havde eh branddirektør til opgave under amtmandens tilsyn at tage

sig af brandforsikring på landet.

- 16) Bøje side 262.
- 17) "Danske guldsmede og deres arbejder gennem 500 år" af Aage Sølvner, København 1929.
- 18) Odense byfoged arkiv: Realregister til skøde og panteprotokol 1790-1830, Skøde og panteprotokoller, Realregister til skøde og panteprotokol 1830-57. - Alle i FL.
- 19) Foruden Skøde og panteprotokollerne tillige: Odense Magistratsarkivs Brandtaksationsprotokoller, Brandforsikringsprotokoller og Købstædernes almindelige brandforsikringsprotokol.
- 20) Do.
- 21) Do.
- 22) "Slægten Ring" side 82.
- 23) Fadderne er bla følgende kendte Odense-familier: "Faber" (procurator, Harders svoger. Familien er en redaktør og bogtrykker familie), Kiellinghuusen (farver-familie), selveste borgmester Seidelin, rådmand Kurrelbaum samt diverse købmandshustruer.
- 24) Underskrifterne er fra Odense Guldsmedelavsbog. Seglet kan ses i Odense byfogedarkiv, Skifteprotokol no 39, side 675. - Alle i FL.
- 25) Skifteprotokol for Skive 1819-44 side 170, og Pakke med afsluttede skifter fra Skive. - Alle i VL.

Nr 17: ZITZEL KIRSTINE CHRISTENS DATTER HENNEBERG

Døbt 18/1 1758.

Introduceret 24/2 1758 i Odense Sct. Knuds kirke (Domkirken).

Gift 6/11 1777 med guldsmed Jørgen Harder. De blev gift i

"Madame Munchs Hus i Nørregade" i Odense Sct. Hans sogn. Huset er det nuværende Nørregade no 59 og ejedes af Zitzels plejemor.

Død 1/11 1827.

Begravet 8/11 1827 i Skive.

Vielsen

Parret blev som nævnt gift i gården Nørregade no 59 i Odense. Gården ejedes af Zitzels faster og plejemor, Madame Munch. Hun var enke, idet Zitzels onkel døde d 14/9 1777, -ca 1½ måned før vielsen!

Det var den gang i slutningen af 1700-tallet på mode i det højere borgerskab at blive gift ikke i en kirke, men i et privat hjem. Dette krævede et kongebrev eller en såkaldt "kgl. Maj. bevilling". - Et sådant kongebrev fik det unge par også. Brevet er dateret Christiansborg den 25. oktober 1777.¹⁾

Fornavnet Zitzel

Zitzel benævnes i næsten alle skriftlige kilder: "Madame". Det viser lidt om hende og hendes mands sociale status i Odense.

Ved dåben i 1758 skrives hendes navn: Zitzel Kirstina (Hun bæres i øvrigt af bla skomager Niels Andersen Munchs hustru, hendes fars søster og senere plejemor).

Da hun bliver gift, kaldes hun "Cicel Christensdatter Henneberg".

I Odense Vor Frue kirkebog over børnefødsler kaldes hun dels "Madame Citsel Kirstine Henneberg" og i 1795 dels "Madame Cicilia Kirstine Henneberg".

Ved sin død i Skrive indføres i kirkebogen: "Cæcilie Kirstine Harder".

Bopæl

1758-1763 hos forældrene Vestergade no 84, Odense.

1763-1777 i Niels Munchs Hus i Nørregade (nuværende no 59).

Zitzel boede her efter forældrenes død indtil hun blev gift. Niels Munchs hus lå over for Odense Sct. Hans kirkes præstebolig, -en af de ældste bygninger i byen.

1777-1796 Overgade no 39, Odense.

1797- ? Jylland (Viborg eller Skive?).

1809-1827 Adelgade no 14, Skive.

Zitzels barndom

Da Zitzel er omkring 5½ år gammel dør begge hendes forældre samt farfaderen og farmoderen (1763). Sammen med sine 3 andre søskende adopteres hun af fasteren, Anna Marie Knudsdatter Henneberg og onkelen, skomager Niels Munch i Nørregade. Her vokser hun op.

Allerede i 1767 dør Zitzels ene bror ca 8 år gammel. Zitzel er selv 10.

Zitzel bliver gift i 1777 d 6/11 i plejeforældrenes hus (barndomshjemmet). Godt 1½ måned før den 14/9 1777 er plejefaderen afgået ved døden i en alder af 62 år.

Man må sige, at Zitzel gennem hele sin opvækst har set sine nærmeste dø.

Arven efter Zitzels forældre²⁾

Efter forældrenes død i 1763 sælges ejendommen Vestergade no 84 med indbo. Summen, som salget indbringer, ca 3500 rigsdaler, overdrages Zitzels plejefader Niels Munch. Foruden at sørge for børnenes opvækst, skal han tillige administrere boet efter skomager Henneberg (Zitzels Far). Afdøde Hennebergs udlejningsejendom, Sortebrødre Torv no 13 i Odense, overdrages lige-

ledes Niels Munch.

Efter Zitzels anden ældste brors død i 1767 administrerer Niels Munch følgende

ca 1743 rigsdaler for Knud (Zitzels storebror)

ca 871 rigsdaler for Zitzel

ca 871 rigsdaler for Anna (Zitzels lillesøster)

en ganske pæn formue. Hertil kommer værdien af ejendommen Sortebrødre Torv no 13. ³⁾

Hvorledes administrerede Niels Munch Skomager så arven? Svaret findes i skøde og panteprotokollerne ⁴⁾. Umiddelbart efter Skomager Hennebergs død i 1763 omsætter Niels Munch ret store beløb ⁵⁾. Han køber en ejendom på 12 fag og låner resten ud til 5% pr år.

Zitzel og hendes søskende blev dobbeltarvinger. De var arvinger til formuen efter forældrene (administreret af Niels Munch) samt til boet efter Niels Munch, idet Munch og hans kone var barnløse. Inden enken, Madame Munchs, død havde Zitzel og hendes søskende fået deres retmæssige arv udbetalt. Denne økonomiske transaktion viste sig at være fornuftig, thi da boet efter Madame Munch skulle gøres op i 1788, er boets gæld større end formuen! ⁶⁾

Som en del af dobbeltarven overtager Zitzels mand, guldsmed Jørgen Harder, ejendommen Sortebrødre Torv no 13 i 1786.

Zitzels død 1/11 1827 i Skive

Zitzel døde den 1/11 1827 i Skive, -fem dage før guldbrylluppet! - Den 8/11 1827 blev hun begravet i en alder af 69 år og 9 måneder.

Skifteretten trådte sammen 3/11. Til stede var hendes mand og alle børnene, bla Niels Christian Harder fra Brejning. ⁷⁾

I løbet af november 1827 indsender flere af sønnerne bla Niels Christian Harder, Thomas Pauli Harder og Knud Gotholdt

Harder hver sin fuldmagt til skifteretten for, at Jørgen Harder kan forblive i uskiftet bo.⁸⁾ Dette sker.

Noter til Madame Zitzel Kirstine Henneberg

- 1) Ifg. Odense Sct. Hans kirkebog over viede.
- 2) Kilderne til afsnittet er hentet i: Odense byfoged arkiv, skifteprotokol no 25 og 39. - FL. (Skifte efter Zitzels far skomager Christen Knudsen, Zitzels anden ældste bror Christen Knudsen Christensen Henneberg, Zitzels plejemor og faster Anna Marie Knudsdatter Henneberg).
- 3) I 1771 taxeret til 120 rigsdaler.
- 4) Odense byfoged arkiv, Skøde og Panteprotokol. - FL.
- 5) D 20/6 1763 køber Niels Munch Ramsherred no 52, 50, 48, 46, -en parcel på 12 fag-, for 230 rdl. af Niels Christensen Henneberg Urtegaardmand. - D 14/1 1765 låner Niels Munch 160 rdl til skomager Hiennimus. - D 10/4 1765 låner Munch yderligere 387 rdl til Hiennimus. - D 5/10 1767 låner Munch 200 rdl til kromand Claus Hansen. Lånet indfries til enken efter Munch d 11/9 1779. - D 5/10 1767 låner Munch ligeledes 200 rdl til pottemager Hans Christian Christensen. Dette lån indfries 25/6 1785 til prokurator R. Faber (Munchs "svigersøn") på svogeren Sr Knud Hennebergs vegne (Munchs "søn").
- 6) Møbler, ejendom, redskaber mv sælges på auktion for godt 93 rdl. Boets gæld opgøres til godt 102 rdl, dvs der er et underskud på godt 10 rdl, som arvingerne dog indvilger i at betale. Arvingerne slipper dog for at betale afgift til skifteretten og til taxation af de obligationer og penge, de havde arvet før Madame Munch døde!
- 7) Skifteprotokol for Skive 1819-44 side 133b-134. - VL.
- 8) Fuldmagterne med bla Niels Christian Harders segl opbevares i "Pakke med afsluttede skifter fra Skive" - VL.

Nr 18: Sergeant JACOB KUCHERICH

Født antagelig i 1740'erne, idet han bliver gift i 1773.
Gift 4/5 1773 med Johanne Henricha Touborg i Rom kirke
syd for Lemvig.

Børn

Cathrine Marie Kucherich født 1781.

Profession

I Rom sogns kirkebog benævnes han flere gange "sergeant". Man kan spørge sig selv, hvad en sergeant bestiller i en lille landsby som Rom. Jeg formoder, -uden dog at have noget sikkert kildegrundlag-, at Kucherich var husmand og drev landbrug nær Rom. Det var ikke ualmindeligt i Kucherichs samtid, at afdankede soldater flakkede om på landevejene og derfor var fattige. De var som ofte udenlandske lejesoldater, som efter endt tjeneste prøvede at vende hjem til deres hjemland f.eks. Tyskland. - Min formodning går derfor ud på, at Kucherich er en af de sikkert mange, som blev "hængende" i Danmark. Kucherich endte i Rom sogn, hvor han mødte sin tilkommende, giftede sig og slog sig permanent ned.

Kucherich af tysk oprindelse?

Ejnar Poulsen benævner i sin bog "Hardsyssels Degnehistorier" Kucherich som "tysk løjtnant". Selv om Ejnar Poulsens værk indeholder flere fejl, kan der godt være den sandhed i hans påstand, at Kucherich var af tysk afstamning og oprindelse. (Men han var som nævnt ikke løjtnant). - Efternavnet lyder ligeledes tysk.

Bopæl

Boede formentlig i Rom sogn, idet både giftermålet i 1773 og datterens hjemmedøb i Rom i 1781 tyder på, at Kucherich og hans familie har boet her.

Nr 19: JOHANNE HENRICHA TOUBORG

Født antagelig omkring 1750, idet hun bliver gift i 1773.
Gift 4/5 1773 med sergeant Jacob Kucherich i Rom kirke
syd for Lemvig. Som en af forloverne er
anført brudens far Henrich Touborg.

Bopæl før ægteskabet

Af Rom sogns kirkebog fremgår det, at faderen er bosiddende i Rom sogn. Heraf må man slutte, at Johanne også før vielsen boede i Rom sogn og muligvis er født her. Kirkebogen eksisterer imidlertid ikke for dette tidsrum, så fødested og barndomshjem vil antagelig aldrig kunne findes.

Mellempnavnet "Henricha"

Johanne har uden tvivl fået sit mellemnavn fra faderens fornavn: Henrich Touborg.

Nr 20: NIELS LAURIDSEN

Født ca 1731.¹⁾

Død efter 1801, da han nævnes i folketællingen 1801.

Børn

1. Laurids Nielsen født 1762, død mellem 1792-1795.²⁾
2. Sølvester Nielsen født ca 1767.³⁾

Profession

I 1801, hvor han bor som aftægtsmand hos den anden søn, benævnes han i folketællingen samme år "indrejst" (?) og "lægsmand".⁴⁾ Hvad disse ord dækker, vides ikke!

Hvad vi derimod ved er, af Niels Lauridsen boede som fæster på den største gård i Stadil efter hovedgården (Søndervang og præstegården. Niels Lauridsens fæstegård, -Alrum Matrikel Nr 10 med 7 Td 4 Skp Hartkorn-, køber han til selveje i 1792 sammen med de andre Stadil-bønders køb af deres gårde. - Han er en af hovedmændene ved købet af Stadil sogn. Han skriver sit navn "Niels Laursten" med god og læselig håndskrift på købekontrakten og en ansøgning til kongen.

Det bliver dog ikke Niels Lauridsen, der får skøde på gården, men sønnen Laurids Nielsen, -senere Niels Lauridsens søn Sølvester Nielsen.⁵⁾

Købekontrakten af 15/3 1791

Stadilbønderne købte hele deres sogn inklusiv kirke og hovedgård af herremanden. - 5 repræsentanter for bønderne underskriver købekontrakten heriblandt Niels Lauridsen.

Heraf kan sluttes, at Niels Lauridsen var en anset bonde i Alrum, Stadil sogn.

2 retssager mod Høyer, generalauditor og hovedgården
Søndervangs ejer fra 1769 til ca 1780:

1. sag: "Sag om hoveri til to gårde"

Fra 1731 hørte gårdene Østertoft og Søndervang sammen. Østertofts jorde lå spredte, men alligevel søgte herremanden at få Stadils hovbønder til at gøre hoveri også på Østertoft mod tidligere kun på Søndervang. - Bønderne udførte hoveriet. En del fæstebreve blev endog påført, at fæsterne skulle udføre hoveri ved begge gårde.

Andr. Høyer mente, at kunne fordre dette hoveri, og straks efter Høyers overtagelse af gårdene i 1769 kom det til sammenstød med bønderne.

O. 1772 blev det bønderne for meget. En søndag eftermiddag i maj 1772 gik de i samlet flok til Søndervang for at opsigte hoveriet! - Høyer var ikke hjemme. Bøndernes ordførere (Niels Lauridsen er en af talsmændene og højst sandsynlig med som ordfører) bad i ridefogedens kammer, ridefoged Hans Brasch meddele deres opsigelse af hoveriet til Østertoft. - Da Høyer vender hjem, nægter han selvfølgelig at modtage endsige godkende opsigelserne.

I 1774 tilsiger Høyer bønderne, at de skal køre 9 læs tørv, -2 af dem skal køres til Østertoft! - Bønderne holder straks en sammenkomst i Niels Lauridsens gård i Alrum! Hvad man talte om vil forblive en hemmelighed, men Niels Lauridsen skal have udtalt, at han aldrig havde hentet tørv til Østertoft og ville "dievelen regiere sig" ikke. Han ville kun levere til Søndervang, og det gjorde han!

Høyer stævner derfor Niels Lauridsen for retten, og herredsfogeden dømmer ham selvfølgelig til i fremtiden at rette sig efter alle Høyers tilsigelser om hoveri. - Høyer havde nemlig efter bøndernes kollektive opsigelse i 1772 skaffet sig en rentekammerresolution fra kancelliet, som tilpligtede bønderne at gøre hoveri. Høyer stod stærkt. Ikke så sært, at han vandt retssagen, - i første omgang.

Bønderne gav ikke op. De indhentede en kongelig resolution af 15. februar 1775, der gav dem lov til at få sagen genoptaget, denne gang ved lands lov og ret. - Sagfører Anders Schytte fra Holstebro var bøndernes sagfører. En stor del af vidneafhøringerne foregik ved Timgaards Birketing (i gården Brogård, Tim sogn). - Først i 1780 afsluttedes sagen med det resultat, at bønderne i fremtiden skulle forrette alt hoveri udelukkende ved Søndervang. - Bønderne havde sejret.

2. sag: "Sag om kørsel med byggematerialer"

Høyer rev Søndervangs hovedbygning ned, der var af bindingsværk, for at opføre en grundmuret hovedbygning i dens sted. - Murstenene blev sejlet til Ringkøbing med skib, hvorefter en købmand Jens Bjerg fra Rindum fragtede dem til Stadil for 2 Mark 3½ Skilling pr 100 sten. Da kørsel med byggematerialer var hovearbejde, ville Høyer have, at bønderne skulle betale fragtrekningen, nu da de blev fri for at køre selv.

Dette satte bønderne sig imod. Ville Høyer bygge store grundmurede bygninger, måtte han selv betale.

I 1778, -mens sag no 1 om Østertoft endnu ikke er afsluttet-, rejser bønderne en ny sag mod Høyer, denne gang om byggematerialefnes transport. I spidsen står Niels Lauridsen, Mads Stougaard og dens Hansen. Hvad denne sag endte med, vides ikke.⁶⁾

Konklusion: Høyer solgte 1780 godset til Brockdorff.⁷⁾ Bønderne havde gjort livet for surt for den reaktionære Høyer.

Det er oplysende, at Niels Lauridsen og en vis Christen Toft begge er med såvel i hoverisagen som i købet af godset i 1792. - Christen Toft kaldes den rigeste mand i sognet⁸⁾ og Niels Lauridsen sad i sognets største gård. Historikeren Alfred Kaae konkluderer: "Hoverisagen er således ikke fortrykte bønders sidste fortvivlede handling for at klare skærene, den er snarere udtryk for et velstående, selv sikkert bondesamfunds målbevidste stræben mod større uafhængighed både i økonomisk og i personlig henseende".⁹⁾ - Hermed har han samtidig givet en karakteristik af bøndernes talsmand, Niels Lauridsen!

Noter til Niels Lauridsen

- 1) Ifg folketællingen 1801 for Stadil (Alrum). - VL.
- 2) Laurids Nielsen er endnu i 1792 ungkarl. I 1795 gifter hans enke sig igen. Hun gifter sig i øvrigt med Laurids Nielsens lillebroder.
- 3) Folketællingen 1801.
- 4) "Indrejst" er der usikkerhed omkring, idet folketællingen var svær at tyde. Det kan med andre ord være en læsefejl.
- 5) Hardsyssels Årbog 1941, side 62.
- 6) Som kilde til de to sager er brugt: Hardsyssels Årbog 1941, side 61-63. - "Vestjyske godsejere og deres bønder" af Alfred Kaae, side 159-165 (trykt i Hardsyssels Årbog 1965).
- 7) Trap Danmark.
- 8) Overtog i 1792 hovedparcellen af Søndervang efter hovedgårdens opløsning.
- 9) Alfred Kaae side 163.

Nr 24: JEPPE JENSEN af Bak

Født ca 1749.¹⁾ Hvis han er født i Tim sogn, -hvilket er sandsynligt-, er han antagelig identisk med Jens Nordestgaards søn Jep (født 25/1 1750).

Gift første gang 11/6 1780 med enken Mette Andersdatter. Hun begravnes på Tim kirkegård d 24/1 1782.

Gift anden gang 1782 eller 1783 med Mette Christensdatter.²⁾

Død før den 12/1 1800.³⁾

Børn

1. Jens Jeppesen Bak, døbt 28/3 1784. Arvede gården Bak, da faderen døde (før 1800).
2. Christen, døbt 25/9 1785.
3. Frands, døbt 27/1 1788.
4. Anne, døbt 27/6 1790.
5. Mette Cathrine, døbt 9/6 1794.
6. Niels, født 4/1 1798, begravet 29/4 1798.
7. Maren, født 4/1 1798 (tvilling), begravet 3/2 1799.

Profession

Gårdmand på Bak, Tim sogn. - Han var så vidt vides den første af Christen Bak Harders forfædre, som var gårdmand på Bak. Den 11/6 1780 giftede Jeppe Jensen sig med enken efter en vis Frands Jørgensen, Mette Andersdatter bosiddende i Bak. Efter 1½ års ægteskab døde Mette Andersdatter og Jeppe giftede sig igen, denne gang med Mette Christensdatter. Med andre ord: Jeppe Jensen giftede sig til gården.

Jeppe Jensens far

Jeppe Jensens far er sandsynligvis Jens Nordestgaard. Begrundelse:

1. Jeppe Jensen angives som værende i sit 38 år ved folketællingen i 1787 (d 1/7 1787), dvs han fyldte 38 år efter 1/7 1787, men før 30/6 1788. Det vil igen sige, at han er født i perioden 1/7 1749 - 30/6 1750, hvis præsten i Tim, der forestod folketællingen,

har efterfulgt det kgl. reskript af 11/5 1787, som indeholdt reglerne for folketællingen.⁴⁾

2. Kirkebogen for Tim er elendig ført omkring 1749. Den 25/1 1750 er "Jep", -Jens Nordestgaards søn-, imidlertid døbt.
3. Jeppe Jensens første søn døbes "Jens" efter Jens Nordestgaard (?).

Forudsat Jeppe Jensen er født i Tim sogn, taler alt for, at han er identisk med Jens Nordestgaards søn "Jep", født den 25/1 1750.

Noter til Jeppe Jensen

- 1) Folketællingen 1787, VL nævner ham som værende i sit 38. år.
- 2) Deres første barn fødes i marts 1784.
- 3) Enken Mette Christensdatter gifter sig denne dag.
- 4) Det kgl. reskript af 11/5 1787 trykt i "Fald og Fremgang" af Aksel Lassen, Århus 1965, side 195.

Nr 25: METTE CHRISTENSDATTER

Født 1758, idet hun dør 11/2 1828 i en alder af 70 år.

Gift første gang 1782 eller 1783 med enkemand Jeppe Jensen
på Bak, Tim sogn.

Gift anden gang 12/1 1800 med en vis Christen Pedersen. Han
døde godt et år efter Mettes død.

Død 11/2 1828 på Bak, Tim sogn.

Nr 26: CHRISTEN JENSEN på Sønderklit

Født ca 1700.¹⁾

Gift før 1785 med Maren Christensdatter, idet det ældste barn er født ca 1785.

Død i perioden 1793–99, idet et barn fødes ca 1794 og den 94 årige Christen er fader. I 1799 er han død, idet Maren Christensdatter får et barn med en anden mand det nævnte år.²⁾

Børn³⁾

1. Else Christensdatter, født ca 1785. Christen var da omkring 85 år og hans hustru Maren Christensdatter kun 27!
2. Anne Johane Christensdatter, født ca 1786.
3. Mette Christensdatter, født ca 1788.
4. Christiane Christensdatter, født ca 1789.
5. Karen Christensdatter, født ca 1792.
6. Maren Christensdatter, født ca 1794 da forældrene var henholdsvis omkring 94 og 36 år gammel!

Profession og bopæl

Christen levede som "fisker med lidet jordbrug" bosiddende på Sønderklit, Husby sogn.⁴⁾

Holmsland Klit eller Klitten kaldtes tidligere "Sønderklit" og strakte sig fra Stadil fjord i nord til Nymindegab i syd. "Sønderklit, Husby sogn", -Christen Jensens bopæl-, må være identisk med en af de få gårde, der ligger tæt ved Vestkysten vest for Stadil sogn.⁵⁾ I folketællingen 1801 benævnes Christens familie som den "8. Fam." på "Klitten" ud af 11.

Født ca 1756,⁶⁾ eller ca 1758.⁷⁾

Gift 1. gang med den ca 58 år ældre Christen Jensen. De blev gift før 1785, idet en datter fødes ca 1785.

Gift 2. gang med den ca 11 år yngre Peder Christensen. Gift ca 1799, idet en fælles søn fødes nævnte år.

Marens børn af 2. ægteskab⁹⁾

Bl.a. Christen Pedersen, født ca 1799.

Noter til Christen Jensen på Sønderklit og Maren Christensdatter

- 1) Folketællingen 1787, Husby sogn. - RA.
Folketællingen, som er mikrofilmet, var langt fra let læselig.
Det kan ikke helt udelukkes, at der kan være begået en fejl m.h.t. Christen Jensens aldersangivelse.
- 2) Folketællingen 1801, Husby sogn. - RA.
- 3) Do.
- 4) Folketællingen 1787 er som nævnt næsten ulæselig, hvorfor Christens profession ikke har kunnet tydes, men i 1801 benævnes hans efterfølger som "husbond": "fisker med lidet jordbrug", hvilket sandsynligvis også har været Christens profession.
- 5) "Geologisk fører over Holmsland og dens klit" af S. A. Andersen, København 1963, side 14. - Særtryk af Hardsyssels Årbog.
- 6) Folketællingen 1801.
- 7) Folketællingen 1787.
- 8) Folketællingen 1801.
- 9) Do.

Nr 28: NIELS NIELSEN NORDESTGAARD

Født 1762 i Tim sogn.

Døbt 21/3 1762 i Tim kirke.

Gift 5/10 1783 med Anne Kirstine Christensdatter i Tim kirke.

Død 22/4 1828 i Nordestgaard, Tim sogn.

Børn

1. Niels, døbt 1/2 1784, begravet 21/3 1784.
  2. Niels, døbt 5/5 1785, død 23/8 1831 som gårdmand i Nordestgaard.
  3. Christen, døbt 21/9 1788, begravet 6/11 1788.
  4. Christen, døbt 6/12 1789.
  5. Gravers, døbt 17/11 1793.
  6. Anne Johanne, døbt 17/4 1797.
  7. Anne Malene, døbt 10/11 1799.
  8. Anne, hjemmedøbt 4/11 1804.
- Alle børnene er født og døbt i Tim sogn.

Profession

Gårdmand på Nordestgaard, Tim sogn. Desuden var Niels Nielsen smed. Han arver i øvrigt en del smederedskaber efter sin far Niels Pedersen i Siig (1774).

Niels Nielsen Nordestgaard/Siig/Nøderup

De tre nævnte lokaliteter er alle beliggende i Tim sogn. Nordestgaard og Siig er henholdsvis en stor og en lille gård i Tim, mens Nøderup er en samling af huse og gårde ligeledes i Tim sogn.

1. Før brylluppet i 1783 kaldes han Niels Nielsen Siig.
2. Efter brylluppet Niels Nielsen Nordestgaard.
3. Fra 1788 benævnes han Niels Nielsen Nøderup.
4. Efter 1793 kaldes han atter Niels Nielsen Nordestgaard.

Niels Nielsen er fra Siig. Faderen Niels Pedersen var gårdmand på Siig. Siig eller Skidensig var ifølge Nødskovs sognebeskrivelse fra 1787 ("Beskrivelse over Thim-gaard og Thim-sogn", Viborg 1787,

side 157) lille og fattig. (Se tillige "Timgaard den Røde" af Alfred Kaae, 1940, side 41).

Det lyder derfor usandsynligt, at Niels Nielsen skulle have haft råd til at købe den ret store gård Nordestgaard. Alligevel kaldes han efter brylluppet, bla ved et barns døb i 1785, Niels Nielsen Nordestgaard!

Folketællingen et par år efter (1787) nævner ikke Niels Nielsen og hans kone. Beboerne i de to Nordestgaarde hedder noget andet. Det er dog bemærkelsesværdigt, at begge gårdmænd hedder "Christen" til fornavn. En af dem er måske far til Anne Kirstine Christensdatter, Niels Nielsen hustru?

Hvorfor nævner folketællingen 1787 ikke Niels Nielsen? Måske skal forklaringen søges i den kendsgerning, at Niels Nielsen i 1788 og 1789 bærer tilnavnet "Nøderup". Han var bl.a. smed af profession og kan derfor godt have boet i Nøderup et par år, -og dermed ikke noteret som beboer af Nordestgaard.

I 1793 kaldes han som nævnt atter Niels Nielsen Nordestgaard. I folketællingen 1801 står han som husbond, gårdbeboer samt smed på Nordestgaard.

Nr 29: ANNE KIRSTINE CHRISTENSDATTER

Født 1760. Hendes nøjagtige fødselsdata har det været umuligt at finde, men i 1846 dør hun 86 år gammel.

Gift 5/10 1783 med Niels Nielsen i Tim kirke.

Død 1/11 1846 i Nordestgaard, Tim sogn i en alder af 86 år.

Nr 30: PEDER JENSEN

Født 1754 i Vemb.

Gift antagelig før 1799, idet en datter fødes 28/8 1799. Gift med Karen Jepsdatter af Graversgaard efter hendes hjemkomst fra Norge. De kom til at bo i Graversgaard, Stadil sogn.¹⁾

Død 2/3 1817 i Stadil sogn.²⁾

Børn

1. Kirstine Pedersdatter, født 28/8 1799.
  2. Niels Pedersen Graversgaard, født 8/11 1803.
  3. Maren, født 1805.
  4. Jens, født 1807.
- Alle født i Stadil sogn.

Profession

Ved at gifte sig med datteren af Graversgaard, blev Peder Jensen senere gårdmand på Graversgaard.

Noter til Peder Jensen

- 1) "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen, Ringkjøbing 1893, side 10.
- 2) Do.

Nr 31: KAREN JEPSDATTER af Graversgaard

Født 1765 eller 1766 i Graversgaard, Stadil sogn.¹⁾

Gift antagelig før 1799, da en datter fødes 28/8 1799. Gift
med Peder Jensen fra Vemb.

Død 27/7 1855 i Graversgaard, Stadil sogn.

Karen Jepsdatters ungdom

"I sin ungdom kom hun til København at tjene, og herfra fulgte hun med sit herskab til det nordlige Norge. Manden, hun tjente hos, var officer og blev stationeret deroppe, vist nok som chef for en af fæstningerne. Hun tjente deroppe i flere år, og hun havde forandret sig så meget, at folk ikke kunne kende hende, da hun kom tilbage til Stadil. Og mange historier kunne Karen Jepsdatter fortælle om sin udenlandske færd, hvordan hun havde set solen skinne ved midnatstid, og at folkene deroppe var nogle små bitte trolde, et hoved mindre end ordentlige mennesker. Efter sin hjemkomst giftede hun sig med Peder Jensen (født i Vemb)".²⁾

Graversgaard

Karen Jepsdatter havde to ældre søskende, Christen Jepsen født 13/3 1753 og Maren Jepsdatter født 1764. Maren Jepsdatter blev gift med Christen Kirk og fik sønnen Ole Christensen Kirk, den senere stænderdeputerede og bondefører.

Christen Jepsen, -den ældste af de tre søskende og tillige eneste dreng-, arvede ikke slægtsgården. Årsagen var, at han giftede sig mod sine slægtnings vilje med en fattig pige. De levede efter brylluppet meget fattigt.

Karen Jepsdatter arvede i stedet gården og drev den videre sammen med sin mand, Peder Jensen fra Vemb.³⁾

Stænderdeputeret Ole Christian Kirk, Karen Jepsdatters nevø.⁴⁾

Noter til Karen Jepsdatter

- 1) Ifølge P. Storgaard Pedersens "Lidt Slægtshistorie", Ringkjøbing 1893, side 5 er hun født 1765. - Ifølge samme bog side 10 er hun født 1766.
- 2) "Lidt Slægtshistorie" side 10.
- 3) "Lidt Slægtshistorie" side 5.
- 4) Illustreret Tidende 1874, nr 746.

Christen Bak Harders
tiptipoldeforældre.

Nr 32: THOMAS HARDER

Født ca 1710-18, idet en datter fødes i 1748.

Gift før 1748, idet nævnte datter er døbt 3/5 1748. Vielsen ses ikke at have fundet sted i Fredericia. Navnet på Thomas Harders hustru er ligeledes ikke fundet, idet kirkebogen over døbte i Fredericia Trinitatis sogn kun nævner barnets fader (Thomas Harder).

Død antagelig i perioden 1760-87, idet en søn fødes i 1760, mens Harder ikke ses anført i folketællingen for Fredericia købstad 1787. Det kan dog ikke udelukkes, at Harder boede et andet sted i 1787!

Børn

1. Anna Barbara, født 3/5 1748.
2. Jørgen Poulin, født 28/8 1750.
3. Povel, født 28/3 1755. Bæres af rådmand Bruus's hustru. Faddere er bl.a. guldsmed Christian Vilhelm Schlegel! Povel Harder får i 1785 borgerskab i Skelskør som farver.
4. Claus, født 6/1 1758.
5. Peder, døbt 11/5 1760.

De er alle døbt i Fredericia Trinitatis sogn.

Profession

Harder har uden tvivl været håndværker og måske borger i Fredericia. Da borgerskabsprotokollen for Fredericia i midten af 1700-tallet er gået til grunde, kan det ikke fastslås, hvor vidt Harder lige som sine efterkommere opnåede borgerskab i en købstad. Efter sønnen Povels faddere at dømme er det dog sandsynligt.

Harder synes endda at have tilhørt det højere borgerskab, idet ansete borgere som rådmand Bruus og guldsmed Schlegel nævnes blandt fadderne.

Bopæl

Fredericia Trinitatis sogn, idet Harders børn døbes i nævnte sogn i perioden 1748-60.

Sønnen Jørgen Harder står i guldsmedelære i Horsens. (ca 1769-1776). Hvor vidt familien Thomas Harder er flyttet til Horsens, vides ikke. Det er dog sikkert, at Thomas Harder ikke er afgang ved døden i Horsens, idet han ikke står anført i registeret over viede og døde i Horsens købstad (VL).

Slægtninge eller efterkommere?

I registeret til Odense murerlavsprotokol nævnes en Peter Jacob Harder, født ca 1827 i Fredericia som søn af gørtler Peder Christian Harder. - Peter Jacob Harder kom i murerlære den 2/1 1847 i Odense.

Nr 34: CHRISTEN KNUDSEN HENNEBERG e1. CHRISTEN KNUDSEN SKOMAGER

Født onsdag d 22/11 1724 om morgenen kl 4 i Odense Sct. Hans sogn. (Nørregade?).

Døbt. Fadderne var bl.a. 2 købmandskoner.

Introduceret d 31/12 1724.

28/1 1754 optaget i Odense skomagerlaug. Mesterstykket forevises og han antages som mester.¹⁾

Gift 28/5 1755 i et privat hus i Nyborg med Johanne Johansdatter Winstrup.

Borgerskab i Odense som skomager d 10/12 1760.

Begravet 25/5 1763 i første part jord på Odense Sct. Knuds kirkegård (Domkirken) kun 9 dage før hustruen og 5 dage efter begge forældrene!

Gift i privat hus

Vielsen foregik som nævnt i et privat hus. Forinden havde parret skaffet en kongelig dispensation, som var nødvendig. Hus-corpulation (husvielser) var på mode i det højere borgerskab i slutningen af 1700-tallet.

Datteren og svigersønnen (Zidzel Henneberg og Jørgen Harder) videreførte skikken i 1777.

Børn

1. Knud Christensen Henneberg født i Odense 6/2 1756. Døbt i Odense Sct. Knuds kirke. Student i Odense i 1774.²⁾ Kappel-lan ved Budolphi kirken i Ålborg (nævnes som sådan i Niels Munchs enkes skifte i 1788).³⁾ "Udmærkede sig ved en sjælden beskedenhed".⁴⁾ Død 2/10 1832.
2. Zitzel Kirstina Christensdatter Henneberg døbt 18/1 1758. Introduceret 24/2 1758 i Odense Sct. Knuds kirke. Sr Rasmus Østrups hustru og Niels Munchs hustru bar. Fadder var bl.a.

Niels Christensen (Henneberg) Urtegaardmand.

3. Christen Knudsen Christensen Henneberg født ca 1760.
Død d 16/7 1767 som dreng hos plejeforældrene i Nørregade no 59 i Odense (Niels Munch og hustru).
4. Anna Kirstine Christensdatter Henneberg født 17/2 1762. Gift i Odense d 14/5 1783 med prokurator for alle over og underretterne på Fyn, exam jur Rasmus Faber. - Boede en tid på Henneberg Ladegård ved Fredericia. Fra 1808 brygger i København. Død 28/12 1839 i København.⁵⁾

Profession

Skomagermester i Odense d 28/1 1754. Svendeprøve, læretid m.v. er ikke nævnt i Odense skomagerlaugsprotokol. Muligvis er han udlært hos faderen. Håndværket drev han vist nok i faderens gård Vestergade no 84 i Odense.⁶⁾

Bopæl.

1724- ? Nørregade, Odense, hvor han er født.

? -1763 Vestergade no 84, Odense. Boede og drev håndværket hos forældrene (?).⁷⁾

Christen Knudsens navn

Christen Knudsen benævnes ved sine børns fødsel "Sr Christen Knudsen Skomager", ved sin begravelse lige så.

Ved vielsen samt i skiftet efter Christen benævnes han ved sit fulde navn: "Christen Knudsen Henneberg". Min konklusion er derfor, at han til daglig blev kaldt "Sr Christen Knudsen Skomager" og ved særlige lejligheder "Henneberg". Christens efterkommere bruger den dag i dag "Henneberg" som slægtsnavn.

Det er bemærkelsesværdigt, at Christens fader ikke i en e-

neste af de skriftlige kilder ses at bære navnet "Henneberg". Hvor Christen har fået sit efternavn Henneberg fra vides altså ikke med sikkerhed, men det næste afsnit er et forsøg på en tolkning:

Henneberg

1. "Henne-" er det tyske ord for høne.
2. "Henneberg Ladegaard" i Erritsø kommune ved Fredericia hed oprindeligt "Hønborg". - Christens datter Anna Kirstine Henneberg gift med prokurator R. Faber boede en tid på denne gård. Henneberg Ladegaard havde haft sit navn lang tid før Anna Henneberg flyttede dertil, så en sammenhæng mellem efternavn og gård er ikke fundet! ⁸⁾
3. I den sydvestlige del af det nuværende Østtyskland, 5-10 km syd for Meiningen, ligger en lille landsby ved navn Henneberg.

Konklusionen er, at Henneberg-efternavnets oprindelse er ukendt. Blot ved vi, at det er en slægt med forholdsvis få medlemmer, en slægt der ernærer sig ved skomagerhåndværket, og at den levede i Odense i slutningen af 1600-tallet og det meste af 1700-tallet.

Slægtninge til Christen Henneberg.

Ud over Christens søskende kan nævnes urtegaardmand Niels Christensen Henneberg bosiddende i Ramsherred i Odense (skråt over for det såkaldte "H. C. Andersens Hus" og ved siden af restauranten "Under Lindetræet".) ⁹⁾ Hvorledes de er i familie, vides ikke, men at de er i familie beviser efternavnet samt at Niels Henneberg står fadder ved Christens datters dåb (Zitzel). - Det vides med sikkerhed, at Christen og Niels Henneberg ikke er brødre og at Niels heller ikke er søn af

Christen.¹⁰⁾

Endelig lever omkring år 1800 en skrædder Lars Nielsen Henneberg fra Odense. Han nævnes i Stige og Lumby.¹¹⁾

Christen Knudsen Henneberg som pengeudlåner

Christen ejer intet hus. Muligvis fordi han bor og udøver sit håndværk i faderens gård Vestergade no 84 i Odense.¹²⁾

I efteråret 1754 låner Christen imidlertid mindst 2 gange penge ud. Til gengæld får han en obligation på beløbet.¹³⁾

Det bemærkelsesværdige er, at han kun er omkring 30 år gammel og nybagt skomagermester. - Ca $\frac{1}{2}$ år efter gifter han sig. Alligevel har han råd til at låne penge ud!

Christen Knudsens levestandard

Christens levestandard og sociale placering i datidens Odense må have været ganske god:

1. Christen optræder som pengeudlåner.
2. Da Christen og hans kone begravnes d 25/5 henholdsvis d 3/6 1763 på Sct Knuds kirkegård i Odense er det i "første parts jord".
3. Christens ældste søn bliver student og senere kappellan. Den yngste datter bliver gift med prokurator Rasmus Faber, en anset og velstående mand.
4. Indboet efter Christen er anseeligt. Mange ting nævnes bl.a. gardiner og forgyldninger, store mængder sengetøj, mange rum i huset osv. Børnene arver i 1763 knap 3500 rigsdaler, en ret stor formue.¹⁴⁾
5. Sammenlignes Christens bo med hans samtidige skomagerkollegers, ser man tydeligt, at Christen var en velhavende skomager.¹⁵⁾
6. Vielsen i et privat hus i Nyborg, datidens mode i det højere borgerskab.

Christen og hans hustrus tidlige død

Christen og hans hustru Johanne Johansdatter Winstrup døde, mens børnene var små: Knud Christen 8 år, Zitzel 6 år, Christen 4 år og Anna 1 år.

Børnene blev adopteret af Christens søster Anna Marie Knudsdatter Henneberg og skomager Niels Munch i Nørregade no 59 i Odense. Her voksede de op.

Christens forældre havde man begravet 5 dage før! Kirkebogen oplyser intet om dødsårsagen, men det er iøjnefaldende, at 4 mennesker dør samtidig. Årsagen er antagelig en smitsom sygdom, epidemi eller lignende, men den fulde sandhed vil altid forblive i fortidens mørke.

Noter til Christen Knudsen Henneberg

- 1) Lavsarkivet, Odense Skomagerlaugsprotokol no 5 side 51.
- FL.
- 2) "En almindelig dansk præstehistorie" af S. V. Wiberg,
Odense 1870.
- 3) Odense byfogedarkiv, Skifteprotokol 39, side 675f. - FL.
- 4) Wiberg.
- 5) "Patriciske Slægter", 3. Samling af Th. Hauch-Fausbøll mfl.

- 6) Argumentation: Christen Knudsen ejede ikke selv en gård, men havde penge nok til at kunne låne dem ud. Efter sin død efterlader han mange penge. - Han bor i Odense Sct. Knuds sogn lige som forældrene. - Christen og hans hustru dør samtidig med Christens forældre. Dette kunne tyde på smitsom sygdom og fælles bopæl!
- 7) Do.
- 8) "Patriciske Slægter".
- 9) Niels Hennebergs hus er for længst nedrevet og parcellen er delt indtil flere gange, men hans ejendom (urtegård) har ligget fra den nævnte restaurant og ud til nuværende Claus Bergs Gade, -ca en fjerdedel af det nuværende H C Andersen-kvarter.
- 10) Niels Henneberg efterlod sig i 1776 enken Anne Cathrine Larsdatter samt den 18 årige datter Birthe Marie Nielsdatter Henneberg. - Kilde: Odense byfogedarkiv, Skifteprotokol no 27, side 387. - FL.
- 11) Gift i Lumby kirke 10/12 1773 med Marie Olesdatter. Han dør i 1811 66 år gammel, dvs han er født ca 1745.
- 12) Se afsnittet "Profession" og "Bopæl" og noterne hertil.
- 13) Ca 66 rdl lånes ud til skomager Christopher Willemsen Høne. Lånet er underskrevet d 27/9 1754, registreret i skøde og panteprotokollen d 16/12 1754 og indfriet d 17/10 1764. - 100 rdl lånes ud til skomager Ove Jørgensen. Lånet underskrevet 11/12 1754, registreret i skøde og panteprotokollen 16/12 1754. Lånet indfries d 24/1 1770 til Sr Niels Munch (på Christens børns vegne).
- 14) Odense byfogedarkiv, Skifteprotokol no 25, side 92ff.
- FL.
- 15) Diverse skifter efter skomagere i Odense i 1700-tallet.

Nr 35: JOHANNE JOHANSDATTER WINSTRUP

Gift 28/5 1755 i et privat hus i Nyborg med Christen Knudsen
Henneberg, skomager i Odense.

Begravet 3/6 1763 i første part jord på Odense Sct Knuds kirke-
gård kun 9 dage efter sin mand.

Slægtninge?

1. I begyndelsen af 1800-tallet lever der nogle "Winstrupper" i Vester Åby på Fyn.¹⁾
2. Mekaniker Ole Johansen Winstrup (1782-1867) søn af husmand i Winstrup senere Algestrup (på Sjælland) Johan Hansen (ca 1749-1810) og hustru Anna Hansdatter (ca 1754-93).²⁾
3. Præste og bispeslægten Winstrup. Nævnes ca 1490-1697.³⁾
4. Bygningsinspektør og arkitekt L. A. Winstrup konstruerede tegningerne til Gråbrødre Klosters nye bygninger opført i Odense 1868-72. Han restaurede tillige Odense Sct Hans kirke i årene 1878-80.⁴⁾
5. Henrik Pedersen Winstrup, indtil 1695 ridefoged på Søndervang, Stadil sogn. Han var i øvrigt en meget upopulær ridefoged, hvorfor der i 1695 blev rejst sag mod ham.⁵⁾

Et slægtskab mellem nævnte personer og Johanne Winstrup er langt fra påvist. Dog mener forfatteren at have påvist, at Johanne Winstrup ikke nedstammer fra præste- og bispeslægten Winstrup på Sjælland-Skåne!

Endvidere bør det nævnes, at der findes mindst 4 lokaliteter, som benævnes Winstrup, Vinstrup eller Vindstrup, så helt ualmindeligt er navnet altså ikke.⁶⁾

Noter til Johanne Johansdatter Winstrup

- 1) Register til viede og døde i Vester Åby. - FL.
- 2) Biografisk Leksikon.
- 3) "En almindelig dansk præstehistorie" af S. V. Wiberg, Odense 1870. - "Danmarks Historie. Bind 7" af Svend Ellehøj, København 1970, side 18-20, 145, 147 og 168. - "Skånes overgang fra Danmark til Sverige. Bind 1-4" af Knud Fabricius, København 1906-58.
- 4) "Odense bys historie", udgivet af H. St. Holbeck, Odense 1926.
- 5) "Vestjyske godsejere og deres bønder" af Alfred Kaae, side 143-152. (Trykt i Hardsyssels Årbog 1965 side 83ff).
- 6) De danske Landbrug. Fremstillet på grundlag af forarbejderne til Christian V's Matrikel 1688. Af Henrik Pedersen, København 1928.

Nr 38: HENRIK CHRISTENSEN el. HENRICH CHRISTENSEN TOUBORG

Født ca 1708, idet han ved sin død er 77 år gammel. - Antagelig født i Øster Stokholm, Nr Nissum sogn.

Gift første gang (?) med en datter af Søren Christensen i Blæsbjerg, Nr Nissum sogn.¹⁾

Gift anden gang (?) med Maren Jensdatter.

Gift tredje gang (?) med en vis Dorthe Jensdatter Strande.

De blev gift d 27/8 1784 i Rom kirke (trolovet d 27/6 1784). Henrik var da ca 76 år gammel! Forlover var bl.a. sergeant Kucherich, hans svigersøn.

Død 17/4 1785 i en alder af 77 år. Han døde i Rom sogn. Ægteskabet med Dorthe Strande havde da været knap 10 måneder. - Allerede d 29/1 1786 gifter enken sig igen.

Børn

1. Johanne Henricha Touborg.
2. Anna Henrichsdatter Touborg, død 1796.²⁾

Profession

Henrik var omgående skolemester i Nørre Nissum sogn, -den eneste, man kender.³⁾ Fra oktober til maj underviste han på de gårde, som lå i sognets yderkanter, mens faderen, degnen Christen Møller, tog sig af sognets centrale del. Gårdmændene skiftedes til at give skolestue, varme og en seng til Henrik.⁴⁾ - Nissum sogns skolevæsen, som Henrik og hans far var grundlæggere af, tog sin begyndelse i slutningen af 1730'erne. Herom vidner en skolefundats af 5. maj 1741 (trykt under afsnittet om faderen), som iøvrigt giver en karakteristik af Henrik:

Han kan både læse og skrive samt regne så godt, som bondestanden "til information kunde det behøve". Henrik var en bondesøn født og opvokset i sognet. Hans fader fungerede som degn, men

var egentlig fæstegårdmand i Nr Nissum. Det er derfor ret enestående, at Henrik og hans far er i besiddelse af skolekundskaaber, som oven i købet sætter dem i stand til at lære fra sig!

Da Henriks far dør i 1742, ventede Henrik at få degneembedet efter faderen, men til hans og sogneboernes ærgrelse udnævnte biskoppen organisten i Lemvig, Jacob Dagnes (billedhuggeren Bertel Thorvaldsens morfar), til embedet. Henrik fortsatte dog med skoleholdet og boede en årrække i Sdr. Tovborg indtil han i 1747 forsvandt fra sognet.⁵⁾

Nogle år efter genfindes han i Rom sogn sydvest for Nr Nissum. Hans profession her kendes ikke. Han kaldes nu Heinrich Touborg.

Bopæl

Han er formentlig født i faderens fæstegård, Øster Stokholm, en af de større gårde beliggende i den nordlige del af Nørre Nissum.⁶⁾

På et tidspunkt er han skoleholder i gården Lindsbol i den østlige del af sognet.⁷⁾

Senere nævnes han som svigersøn og bosiddende hos svigerforældrene i Blæsbjerg, Nr Nissum. Han nævnes endvidere som fæster på gården.⁸⁾

I en årrække, -hans sidste tid i Nr Nissum-, indtil ca 1747 bor han i Sønder Tovborg, hvoraf tilnavnet "Touborg" må formodes at stamme.⁹⁾

Efter 1747 til sin død i 1785 bor han i Rom sogn sydvest for Nr Nissum.¹⁰⁾

Tovborg eller Touborg

I den østlige del af Nr Nissum sogn ligger gården Sdr Tovborg,

som i 1688 var på 2,97 tønder hærkorn, hvilket svarer til 17,4 tønder land dyrket areal, med andre ord en af de mindre.¹¹⁾

Navnet år 1432: Taabord,

1595 Sdr Thoubro,
1683 Sdr Tobro.¹²⁾

Henrich Touborg som fadder og forlover

Henrik står fadder ved barnebarnet Cathrine Marie Kucherichs dåb 1781 i Rom kirke.

Ved datterens bryllup i 1773 optræder han som forlover. Da han selv, i en alder af ca 76 år, gifter sig igen, er svigersønnen, sergeant Kucherich forlover (1784).

Noter til Henrich Christensen Touborg

- 1) Nørre Nissum sogn i Skodborg Herred bd 1 & 2 af Johan C. Sulkjær, Lemvig 1932-37, side 74.
  - 2) Antagelig datter af Henrich Touborg. - Nævnt i Lemvigs skifteprotokol den 23/8 1796. - VL.
  - 3) Sulkjær side 172.
  - 4) Do side 173.
  - 5) "Glimt af Nr Nissums sogns historie" af J Søndergaard Jacobsen, trykt i Hardsyssels Årbog 1969, side 81.
  - 6) "Bertel Thorvaldsens moder" af J Søndergaard Jacobsen, trykt i Hardsyssels Årbog 1956, side 49.
  - 7) Sulkjær side 74.
  - 8) Do. side 74.
  - 9) Do side 164.
  - 10) Do side 164.
- Efter Rom sogns kirkebog at dømmes. Han nævnes flere gange.
- 11) "De danske Landbrug. Fremstillet på grundlag af forarbejderne til Christian V's Matrikel 1688" af Henrik Pedersen, København 1928, side 188.
  - 13) Danmark. Ringkøbing Amt af J. P. Trap, København 1965, side 176.

Historisk-topografiske efterretninger om Skodborg og Vandfuld Herreder af O. Nielsen, Kjøbenhavn 1894, side 63.

Nr 48: JENS MADSEN NORDESTGAARD

Født 1719.

Døbt Mikkelsdag den 29/9 1719 i Tim kirke.

Død 1779, 60 år gammel.

Begravet 2. Påskedag 5/4 1779 på Tim kirkegård.

Børn bl.a.

1. Anne Marie døbt 1746 i Tim kirke.

2. Jep, født 25/1 1750 i Tim sogn. Faddere er: Jep Geil, Niels Jepsen, Jep Pølsmark, Niels Pølsmarks hustru og Anna Christensdatter. - Alle af Tim sogn.

Profession

Gårdmand på den østlige af de to Nordestgårde, Tim sogn, -den østligste gård i sognet.

Nr 51: ANNE NIELSDATTERBørn

Bl.a. Mette Christensdatter, som blev gårdmandskone på gården Bak, Tim sogn. Hun var iøvrigt den første af Christen Bak Harders kvindelige forfædre, som boede på Bak!

Anne Nielsdatters mands navn er ikke fundet, men om hende selv vides, at hun på sine gamle dage boede hos datteren på Bak i en alder af 72 år.

Nr 55: ELSE NIELSDATTER

Født ca 1722 (ifg folketællingen 1801, Husby sogn).

Børn

Bl.a. Maren Christensdatter.

Bopæl

Ifg folketællingen 1801 boede hun som enke efter første ægteskab i en alder af 79 år hos datteren og svigersønnen på Sønderklit, Husby sogn.

Nr 56: NIELS PEDERSEN i Siig

Født ca 1734, idet han dør 40 år gammel i 1774.

Død 1774 i Tim sogn.

Begravet 17/11 1774 på Tim kirkegård.

Gift

Niels Pedersens kone hed antagelig Johanne Nielsdatter.

Antagelsen bygger på, at en Johanne Nielsdatter i Siig (!) ca $\frac{1}{2}$ år efter Niels Pedersens død gifter sig igen.

Endvidere står en "Jehanne Siigboerske" i 1784 fadder til Niels Pedersens barnebarn. Dette underbygger yderligere antagelsen, at Niels Pedersens kone er identisk med Johanne Nielsdatter.

Børn

1. Niels Nielsen
2. Peder.
3. Christen.
4. Anders.
5. Mariane.

Børnene er nævnt i skiftet efter Niels Pedersen dateret 12/4 1775.

Profession

Smed ifølge skiftet efter Niels Pedersen. Den ældste søn, Niels Nielsen (omkring 13 år), arver en del smederedskaber. De fem børn får i alt til deling summen 43 Rd 4 Mk 3 Sk. Skiftet er nævnt meget udførligt i "Personregister til de private godsers skifteprotokoller" den 12/4 1775 (VL).

Bopæl

I nævnte skifte kaldes han "Niels Pedersen i Siig", Tim sogn. Ifølge M Nødkovs sognebeskrivelse fra 1787 var Siig et fattigt, lavt og fugtigt bosted. - I dag er det en større gård i det nordlige Tim sogn, beliggende på tørre veldrænedede jorder. Gården benævnes i Trap Danmark: "Siggård".

Nr 57: JOHANNE NIELSDATTER i Siig ell. JEHANNE SIIGBOERSKE

Gift første gang med Niels Pedersen i Siig?

Gift anden gang med en Christen Graversen i Tim sogn.

Nr 62: JEP KNUDSEN eller JEP GRAVERSGAARD

Født 28/1 1731 i Graversgaard, Stadil sogn.

Gift før 1753, idet en søn er født den 13/3 1753.

Død 27/1 1768.

Skifte 3/5 1768.¹⁾

Gift

Gift med Johanne Christensdatter. Da Jep Knudsen dør ung, gifter enken sig med en vis Niels Knudsen.

Børn

1. Christen Jepsen, født 13/3 1753. Han gifter sig med en fattig pige mod familiens ønske, hvorfor han mister arveretten til Graversgaard! Han levede i trange kår i sin lille fæstegård, som han formåede at købe til selveje i 1791.²⁾
2. Maren Jepsdatter, født 1764. Hun blev gift med Christen Kirk og fik sønnen Ole Christian Kirk, den senere stænderdeputerede og bondefører.³⁾
3. Karen Jepsdatter, født 1765 eller 1766.⁴⁾ Hun arvede slægtsgården!⁵⁾

Profession

Fæstegårdmand i Graversgaard under hovedgården Søndervang, Stadil sogn.

Da Jep Knudsens mor Maren Madsdatter døde i 1746, overdrog Jep Knudsens far Knud Jepsen "Graversgaard" til sønnen.⁶⁾

Noter til Jep Knudsen

- 1) "Stænderdeputeret Ole Christian Kirk og nogle slægts-
historiske undersøgelser fra hans fødesogn Stadil" af
Thorv. Lodberg, Lemvig 1950, side 37.
Personregister til de private godsers skifteprotokoller.
- VL.
- 2) "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen, Ring-
kjøbing 1893, side 5-6.
- 3) Lidt Slægtshistorie side 8-9. - "Ole Christian Kirk" af
P. Storgaard Pedersen, København 1902, side 10-14. -
Thorv. Lodberg side 52.
- 4) Ifølge "Lidt Slægtshistorie" side 5 er hun født 1765.
Ifølge samme bog side 10 er hun født 1766.
- 5) Lidt Slægtshistorie side 10.
- 6) Ifølge skifte dateret 1/12 1746 nævnt i "Personregister
til de private godsers skifteprotokoller" - VL.

Nr 63: JOHANNE CHRISTENSDATTER

Født 1731.¹⁾

Gift første gang med Jep Knudsen i Graversgaard. De blev gift før 1753, idet en søn fødes 13/3 1753.

Gift anden gang med en Niels Knudsen. De blev gift efter 1768, Jep Knudsens dødsår.

Død 13/11 1812. Hun overlevede med andre ord sin første mand i 44 år!²⁾

Om Johanne Christensdatter vides iøvrigt, at hendes dattersøn, den senere stænderdeputeret og bondefører Ole Christian Kirk, ved dåben den 26/10 1788 i Stadil kirke fik faddere fra slægtsgården Graversgaard.³⁾ Johanne Christensdatter har uden tvivl været en af fadderne.

Noter til Johanne Christensdatter

- 1) "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen, Ringkjøbing 1893, side 4.
- 2) De nævnte data er fra "Lidt Slægtshistorie" samt "Stænderdeputeret Ole Christian Kirk" af Thorv. Lodberg, Lemvig 1950, side 37.
- 3) "Ole Christian Kirk" af P. Storgaard Pedersen, København 1902, side 14.

Christen Bak Harders
tip³-oldeforældre.

Nr 68: KNUD CHRISTENSEN Skomager

Født i Odense.¹⁾ Født i 1690'erne, idet han kom i lære 1709.
 I skomagerlære 31/3 1709 hos skomager i Odense, Witus Paulsen (født i Vejle. Mester i 1703).
 Skomagervend 2. Påskedag, d 28/3 1712.²⁾
 Trolovet søndag d 28/2 1717. Forlovere er en Morten Hanssen Salbye og Witus Poulsen Skomager, Knud Christensens gamle lærermester.
 Gift 6/6 1717 med skomagerenke Anna Cathrine Christensdatter i Odense Sct Hans sogn.
 Borgerskab som skomager i Odense d 11/8 1717.
 Mester 4/9 1717. Mesterstykket godkendes af samtlige 4 tilstedeværende mestre og erkendt for dygtigt udført!³⁾
 Begravet 20/5 1763 sammen med sin kone i 1. parts jord på Odense Sct Knuds kirkegård (domkirken) kun 5 dage før sønnen og 14 dage før svigerdatteren!

Børn

1. Anna Marie Knudsdatter (Henneberg), født onsdag d 29/7 1722 i Odense Sct Hans sogn, introduceret søndag d 13/9 1722 i kirken. Hun døde i 1788 i Odense som enke efter skomager Niels Andersen (Kløbenhavner) Munch i Nørregade no 59, Odense. De havde ingen børn.
2. Christen Knudsen (Henneberg), født om morgenen kl 4, onsdag d 22/11 1724 i Odense Sct Hans sogn.
3. Maren Knudsdatter (Henneberg), født om eftermiddagen kl 2, d 19/8 1729 i Odense Sct Hans sogn, og introduceret i kirken d 21/8 1729. Hun blev gift med felddbereder og brandinspektør i Nyborg, Christopher Bast.⁴⁾ Død 21/12 1800 i Nyborg, 72 år gammel. - De havde vist nok ingen børn.

Knud Christensens 3 børn er ikke døbt "Henneberg", men de bar senere dette navn.

Bopæl

Nørregade i Odense, hvor børnene i tidsrummet 1717-29 blev født. Hvor længe familien Knud Christensen boede her, vides ikke.

Sine sidste år boede han i nuværende Vestergade no 84, ligeledes beliggende i Odense. - I 1761 blev ejendommen taxeret til 1180 Rdl, en ganske pæn sum.⁵⁾ - I 1763 døde han og gården solgt på auktion. Firmaet "Herman Zinck" driver i dag isenkramforretning i no 84, som iøvrigt er velrestaureret og et besøg værd.

Knud Christensens udlejningsejendom i Odense

Knud Christensen ejede tillige en udlejningsejendom på 6 fag beliggende Sortebrødre Torvs syndre side no 13. Huset betegnes i 1761 "Knud Christensen Skomagers rytter barak". Bygningen er god og beklædt med stråtag. Den vurderes til 120 Rdl.⁶⁾

Efter Knud Christensens død (1763) overtager svigersønnen Niels Munch parcellen. Fra 1786-96 står guldsmed Jørgen Harder anført som ejer!⁷⁾

I dag er parcellen dækket af asfalt og kantsten, idet arealet fungerer som parkeringsplads. Hver lørdag formiddag står grønthandlere med deres boder på pladsen for at sælge deres varer. "No 13" eksisterer med andre ord ikke mere.

Noter til Knud Christensen Skomager

- 1) Lavsarkivet, Odense Skomagerlavsprotokol 5 side 26.- FL.
- 2) Skomagerlavsprotokol 2 side 343.
- 3) Skomagerlavsprotokol 5 side 26.
- 4) De bor ifl "Folketællingen 1787" (FL) i Nyborg, Landports-
gade No 1 Fam 1. De var med andre ord den første familie,
som blev registreret og står derfor som første familie på
første side i nævnte folketælling. - Gaden eksisterer iøv-
rigt ikke mere.
- 5) Odense Magistratsarkiv, Brandtaksationsprotokol 1761. - FL.
- I dag driver firmaet "Herman Zinck" isenkramforretning
i Vestergade 84. Bygningen er restaureret og fremtræder me-
get smuk.
- 6) Brandtaksationsprotokol 1761.
- 7) Brandtaksationsprotokol 1761, 1771-77 og 1781. - "Realre-
gister til skøde og panteprotokoller 1830-57". - FL.

Nr 69: ANNE KIRSTINE ell. ANNE CATHRINE CHRISTENS DATTER

Født i 1680'erne, idet hun bliver gift første gang 1706.
 Gift første gang med skomagersvend Gregers Michelsen den
 8/8 1706 i Odense Sct Hans sogn. Han dør
 d 17/8 1716. Deres fælles børn er:

1. Inger Gregersdatter født ca
1707.
2. Dorte Gregersdatter født
ca 1709.
3. Christian Gregersen født ca
1716.¹⁾

Trolovet d 28/2 1717. (Anne Kirstine Christensdatter har
 da været enke ca $\frac{1}{2}$ år).

Gift anden gang 6/6 1717 med skomagersvend Knud Christensen
 i Odense Sct Hans sogn.

Begravet sammen med manden, samme dag, d 20/5 1763 i 1.
 parts jord på Odense Sct Knuds kirkegård
 (domkirken).

Bopæl og økonomi

Anne Kirstine Christensdatter bor sammen med sin første
 mand i Nørregade i Odense. Huset er på 5 fag og vurderes
 i 1716 kun til 80 Rdl. Naboerne er hendes mor (?) henholds-
 vis hendes bror, Jacob Christensen.²⁾ Skiftet efter Anne
 Christensdatters første mand i 1716 er alt andet end vel-
 stående. Der er gæld og indboet er feks en gammel fyrre-
 brudekiste, et fyrklædeskab og gamle ting i det hele ta-
 get.

I andet ægteskab (fra 1717) bor hun ligeledes i Nørre-
 gade.³⁾ Hvor vidt det er den samme ejendom som oven for,
 vides ikke, men det er en mulighed.

I løbet af andet ægteskab (efter 1729) flytter de til
 Vestergade no 84, en gård med 10 fag til gaden og gode nye

bygninger, som i 1761 taxeres til 1180 Rdl.⁴⁾ Hun har åbenbart giftet sig med en velstående skomager.⁵⁾

Noter til Anne Kirstine Christensdatter

- 1) Odense byfogedsarkiv, Skifteprotokol 15 side 57. - FL.
- 2) Do.
- 3) Adressen nævnes i forbindelse med børnenes dåb i Odense Sct Hans kirke.
- 4) Odense Magistratsarkiv, Brandtaksationsprotokol 1761. - FL. - I 1729 døbes det sidste barn i Sct Hans kirke.
- 5) Pengene, som børnebørnene deler i 1763 er ret store beløb, omkring 1000 Rdl hver! (Zitzel Kirstine Henneberg f.eks.).

Født 1673.

Død 1742 i Nørre Nissum.

Begravet d 17/6 1742 i Nørre Nissum.¹⁾

Gift

Christen var gift med Sinne. Hun overlevede sin mand.²⁾

Børn

1. Henrik Christensen, skoleholder i Nørre Nissum.
2. Jørgen Christensen ell. Jørgen Stokholm. Han overtager fæstet på Øster Stokholm (Nr Nissum) efter faderen. - Han nævnes som gift i 1728. Enkemand i 1739. I 1741, -ca et år før Christen Møllers død-, udlægges Jørgen som barnefader af sin tjenestepige. De stod derfor begge åben skrifte i kirken, mens resten af sognet sad og så på. Det må have været ubehageligt for de to stakler, men også for Jørgens far, som var degn i sognet samt påvirket af pietismen! Hvorledes denne pinlige affære endte, vides ikke, men i 1743 gifter Jørgen sig anden gang med Ane Christensdatter fra Støvlbæk, og året efter får de et barn. Fadderne kunne tyde på, at Jørgen var fuldt rehabiliteret! - I 1754 gifter han sig tredje gang, men dør året efter.³⁾

Profession

Fæstegårdmand i Øster Stokholm, en af de større gårde i Nørre Nissum sogn.

Substitut i Nr Nissum, -dvs degnevika-, ansat af Lemvig købstads Latinskole 1700-39⁴⁾ eller 1702-39⁵⁾.

"Rigtig" sognedegn 1740-42 (Nr Nissum).⁶⁾

Substitut (degnevika) - sognedegn

I slutningen af 1600-tallet var der mangel på degne. Latinskole-

drænge blev sendt ud i sognene som "løbedegne". De ankom om lørdagen, blev indkvarteret hos en af sognebønderne, forrettede degnegerningen søndag formiddag og rejste herefter igen tilbage til købstaden. - Bønderne var utilfredse: Disse unge knægte, som i øvrigt til stor munterhed ofte blev drukket fulde lørdag aften inden de skulle i kirke søndag morgen, var kun til disposition ca et døgn. For at bøde på dette ansattes substitutter i de vestjyske sogne, dvs vikarer, -en stedlig mand-, som skulle forrette degnens arbejde mod at få en beskedent del af embedets indkomst. I Nr Nissum ansattes så sent som 1700 ell. 1702 en substitut, fæstegårdmanden i Øster Stokholm, Christen Møller, og han vedblev at være substitut helt til Lemvig Latin-skole blev nedlagt nytår 1740. Han var således både den sidste og første substitut i sognet og vel nok den sidste i Danmark over hovedet!

De sidste 3 år af sit liv: 1740, 1741 samt 1742 var han sogne-
nedegn, dvs "rigtig" degn i Nr Nissum.

Christen Møller og sønnen Henrik grundlagde skolevæsenet i Nr Nissum. Christen holdt skole i den faldefærdige degnebolig allerede før 1741 vist nok fra ca 1735. Henrik fungerede som hjælper ved omgangsskolen i sognets yderkanter.⁷⁾

Skolefundatsen for Nr Nissum.⁸⁾

"Nørre Nissum 5 maj 1741: Skoleholdet skal ske i degneboligen. Skoleholdere eragtes bekvemme Degnen Christian Møller og sin søn Henrik, som skikkelig både kan læse og skrive tilligemed regne så godt, som bondestanden til information kunde det behøve. Degnen selv kan holde skole, som han ærlig har continueret med, for de nærmest beliggende, og sønnen som omgangsskoleholdere hos de længst fraliggende. Skolegang fra indgang oktober til udgang Martii. Belønningen for ovenmeldte skoleholdere bliver 11 rigsdaler

4 mark 10 skilling, foruden at der aarligen skal leveres ham 8 læs torve af sognefolkene".

Øster Stokholm, Nr Nissum

Hartkorn: 4,65.

Dyrket areal: 20,4 tønder land.⁹⁾

Christen Møller bor her fra slutningen af 1690'erne til sin død 1742, hvorefter sønnen, Jørgen, som nævnt overtog gårdens drift. - Øster Stokholm var en af de større gårde i sognet.¹⁰⁾

Christen Møller boede, selv om han var degn, ikke i degneboligen, som i øvrig var meget faldefærdig i 1742. Der var hverken skorsten, køkken eller spisekammer, men alligevel lejede Christen denne rønne af en bolig ud for 2 rigsdaler årligt.¹¹⁾ - Året efter Christens død (1743) opføres til alt held for den nye degn en ny degnebolig.¹²⁾

Christen Møllers anseelse i sognet

Christen var uden tvivl en anset mand: Foruden at være substitut, senere degn, samt skoleholder, var han fæster på en af sognets større gårde. - Da han udnævnes til substitut, benævnes han som god og agtværdig mand.¹³⁾ - I en skrivelse fra provsten i Lemvig, hr Rosenberg, dateret palmesøndag 1735 benævnes han "bonde" og "dog duelig og skikket efter sin lejlighed" til substitut.¹⁴⁾

Uddrag af kirkeregnskabet for Nr Nissum sogn¹⁵⁾

I 1708 nævnes Christen Møller og en vis Anders Jøssen i Hyldgaard. De nævnes vist nok som "kirkeværger".

I 1713 repareres degnestolen med et nyt fjæl (bræt). - Det må være Christens stol, som her nævnes.

En sag om et usædeligt forhold til en tjenestepige i 1736 ¹⁶⁾ .

I 1736 verserer en sag mellem en Mads Gejlgaard og hans tjenestepige, Maren Jensdatter. Pigen førtes i præstegården gennem alle stuerne ind i den inderste, hvor "præstens medhjælper" befandt sig tillige med substitut Christen Møller. Ved synet af denne ærværdige forsamling erkendte hun sin skyld. - Senere rejste hun verdslig retssag mod Mads Gejlgaard samtidig med hun påstod, at hun var blevet aftvunget sit "ja" hin dag i præstegården. Maren Jensdatter vinder retssagen, og Mads Gejlgaard fratages sit fæste af herremanden på Kabbel!

Til slut skal jeg blot henkaste den gisning, at Maren Jensdatter har haft delvis ret i sin påstand om, at Christen Møller med flere aftvang hende sit "ja" hin dag i 1736. Min gisning bliver sandsynliggjort, når man erindrer, at pietismen netop på dette tidspunkt er ved at få tag i bønderne i Nr Nissum.

Pietismen ¹⁷⁾

I 1728 ankom sognepræst Berg til Nr Nissum. Han var pietist og karakteriserede menigheden som "en af de mest ryggesløse i herredet".

I løbet af 1730'erne må der have gået en stærk pietistisk vækkelse over sognet, idet Berg i sin embedstid, -han dør i 1743-, fik dem "bragt til lydighed".

Det kan ikke være urimeligt at slutte, at Christen Møller og sønnen Henrik var blandt de vækkede sognebørn. Som degn og skoleholder har de uden tvivl støttet præsten i udbredelse af pietismen i sognet.

Nr 77: SINNE

Gift med degnen Christen Møller.
Død efter 1742. ¹⁸⁾

Noter til Christen Møller og hustru Sinne

- 1) Christen Møllers data er hentet fra "Lemvig købstads historie" af J. Søndergaard Jacobsen, Lemvig 1969, side 112.
- 2) "Nørre Nissum sogn i Skodborg Herred bd 1 og 2" af Johan C. Sulkjær, Lemvig 1932-37, side 164.
- 3) Do. side 164.
- 4) "Hardsyssels Degnehistorie, Første Bind" af Ejnar Poulsen, Viborg 1931, side 169-170.
- 5) Lemvig købstad side 112.
- 6) Hardsyssels Degnehistorie side 170.
- 7) Do.
- 8) Ribe Stiftskiste. - VL. Trykt i "Landsbyskolens barndoms-tid af P. Severinsen (Hardsyssels Årbog 1912), side 158.
- 9) "De danske Landbrug. Christian V's Matrikel 1688" af Henrik Pedersen, København 1928, side 188.
- 10) "Bertel Thorvaldsens moder" af J. Søndergaard Jacobsen trykt i Hardsyssels Årbog 1956, side 49.
- 11) Hardsyssels Degnehistorie side 169-170.
- 12) Sulkjær.
- 13) Do. side 163.
- 14) Do. side 163.
- 15) Do. side 113.
- 16) "Glimt af Nr Nissum sogns historie" af J. Søndergaard Jacobsen trykt i Hardsyssels Årbog 1969, side 77.
- 17) Bertel Thorvaldsen side 48.
- 18) Sinne døde efter Christen Møller, dvs efter 1742.
Sulkjær side 164.

Nr 96: MADS NORDESGAARD

Gift 21/11 1717 med Anna Ma...datter i Tim kirke.

Børn

Bl.a. Jens Madsen Nordesgaard, født 1719 i Tim sogn.

Om Mads Nordesgaard vides, at han var gårdfæster på den østlige af de to Nordestgårde.

I sommeren 1740 optræder han som "synsmand" sammen med tre andre fra sognet. De er udnævn af ridefogeden på Tim-gård til at være synsmænd af Tim Birk (datidens lokale domstol). De skulle taksere Siig-gården i Vester-Tim.

Med andre ord var Mads Nordesgaard en af sognets ansete og betroede mænd! ¹⁾

Nordesgaard eller Nordestgaard

I begyndelsen af 1700-tallet synes beboerne på Nordestgaard at stave gårdens og deres eget navn: "Nordesgaard" eller "Nordesgar". ²⁾

Fra 1770-erne (ca) optræder navnet i formen: "Nordestgaard". ³⁾
Denne stavemåde har holdt sig til i dag.

Nr 97: ANNA MA....DATTER

Gift 21/11 1717 med Mads Nordesgaard i Tim kirke.

Noter til Mads Nordesgaard og hustru Anna Ma..datter

- 1) "Timgaard den røde" af Alfred Kaae, Herning 1940, side 39-40.
- 2) Ved hans bryllup benævnes han "Mads Nordesgar" i kirkebogen for Tim sogn (1717). Ved sønnens dåb 1719 benævnes han "Mads Nordesgaard".
Endnu i 1769 skrives gårdens navn "Nordesgaard", nemlig i "Pontoppidans Danske Atlas. Tomus 5. Andet bind", København 1769.
- 3) "Beskrivelse over Thim-gaard og Thim-sogn" af Poul Math. Nødskov, Viborg 1787, side 33.

Nr 124: KNUD JEPSEN i Graversgaard, Stadil sogn

Født 1701

Gift ca 1725 med Maren Madsdatter. Samme år arvede han Graversgaard (den nordlige af de to Graversgaarde i Stadil sogn). Hustruen døde imidlertid i 1746, hvorefter Knud Jepsen overdrog gården til sønnen Jep Knudsen.

Gift igen året efter, -1747-, med en vis Anne Jepsdatter fra Skjelmose. Samtidig købte han gården "Dalen" i Stadil. I 5 år overlevede han sin anden hustru og døde i marts 1757.

Død marts 1757.¹⁾

Børn

Bl.a. Jep Knudsen, født 28/1 1731.

Profession²⁾

Gårdmand i Graversgaard, Stadil sogn ca 1725-ca 1746.

Gårdmand i Dalen, Stadil sogn ca 1747-1757.

Knud Jepsen var tillige sognefoged og præstens medhjælper.³⁾

Knud Jepsens barndom

Da Knud Jepsens far dør i 1715, er Knud Jepsen kun omkring 14 år gammel. Derfor optræder morbrødrene (Jens Christensen og Jens Christensen Fuglbjerg) som formyndere efter svogeren Jep Knudsens død.

Ca 1725 overtager den unge Knud Jepsen selv gården.⁴⁾

Knud Jepsen som forlover

Knud Jepsen er forlover d 13/7 1752 ved fætterten Jeppe Jensen Kolby og Maren Jensdatters trolovelse.⁵⁾

Ulovlig import af vin m.v.

Den 27/5 1751 og dagene derefter ransages en del Stadilgårde, idet myndighederne har begrundet mistanke om, at bønderne i Stadil har indsmuglet vin, sæbe mv uden om toldvæsenet!

Flere af sognets gårdmænd afsløres som smuglere, men hos Knud Jepsen i Graversgaard findes intet! Enten har han formået at skjule varerne, eller også var han vitterlig lovlydig fæstebonde? Det sidste er nok det mest sandsynlige, idet han var "Præstens medhjælper" og som sådan en af "de gudfrygtigste, oprigtigste, ivrigste og bedste sognemænd" i sognet.

Knud Jepsens død, marts 1757.

Om Knud Jepsen findes følgende af præsten Laurits Schade i kirkebogen gjorte vedtegning: "Dom. Lætare (Midfaste Søndag) begravede hr. Rafn i Vejersø i min svagheds tid Knud Jepsen af Dalen i Stadil, som tilforn havde boet i Graversgaard og været både sognefoged og præstens medhjælper: Nat. anno 55 mens. 4 et I die".⁷⁾

Nr 125: MAREN MADSDATTER

Gift ca 1725 med Knud Jepsen af Graversgaard, Stadil sogn.⁸⁾
Død 1746.⁹⁾

Noter til Knud Jepsen og Maren Madsdatter

- 1) Kilde til de nævnte data: "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen, Ringkjøbing 1893, side 4.
- 2) Do.
- 3) En forløber for de senere menighedsråd var de såkaldte "præstens medhjælpere", som indførtes ved forordning af 27/3 1629, og som særlig fik til opgave at støtte præsten i hans arbejde for kirketugt. Dertil skulle udvælges "nogle af de gudfrygtigste, oprigtigste, ivrigste og bedste sognemænd". Kilde: "Håndbog for danske lokalhistorikere" red. af Johan Hvidtfeldt, 1952-56, side 365.
- 4) "Ständerdeputeret Ole Christian Kirk" af Thorv. Lodberg, Lemvig 1950, side 46, afsnit 1.
- 5) Lodberg side 34.
- 6) "Stadilbonden Knud Jensen Dyekier. Et tidsbillede fra midten af 1700-tallet" af Alfred Kaae, trykt i Hardsyssels Årbog 1948, side 43-91.
- 7) "Lidt Slægtshistorie" side 4.
- 8) Do.
- 9) Skifte den 1/12 1746 nævnt i "Personregister til de private godsers skifteprotokoller". -VL.

Christen Bak Harders
tip⁴-oldeforældre.

Nr 138: CHRISTEN.....

Antagelig fra Odense, da to af hans børn bor her.
Død før 1716, idet Christens hustru nævnes alene.
(Skifte efter svigersønnen Gregers
Michelsen, "Odense byfogedsarkiv,
Skifteprotokol 15" side 57. -FL).

Børn

1. Jacob Christensen, bor i et hus i Nørregade, Odense ved siden af søsteren.
2. Anne Kirstine Christensdatter.

Christen som forlover

I 1706 optræder Christen som forlover for datteren og svigersønnen ved deres bryllup i Odense Sct Hans kirke.

Nr 139: N.N.

N.N.'s navn er ukendt, men hun var gift med Christen

.....

Om Christens hustru vides iøvrigt, at hun i 1716 vist nok boede ved siden af datteren i Nørregade, Odense.
(Ifl svigersønnens skifte).

Nr 192: JESPER KNUDSEN i Nordesgaard

Født ca 1643, idet han dør som 87-årig i 1730.

Død 1730.

Begravet 16/7 1730 på Tim kirkegård.

Børn

1. Mads Nordesgaard. Arvede gården efter faderen.

2. Kirsten, døbt 1689.

3. En datter døbt i 1692.

4. Johanne døbt 1697.

De er alle døbt i Tim kirke.

Profession

Den ældst kendte gårdmand på gården Nordesgaard, Tim sogn.

Jesper Knudsen og hans hustrus høje alder

I Nødskovs sognebeskrivelse fra 1787 er Jesper Knudsen og hustru nævnt i en liste over personer fra Tim sogn, som opnåede en høj alder. Mange Tim-bønder opnåede en høj alder, hvilket Nødskov tilskriver den rene luft samt sognets beliggenhed tæt ved Vesterhavet.

Nr 193: N.N.

Født 1648, idet hun ved sin død angives som 88 år gammel.

Død 1736 i Tim sogn.

Nr 248: JEP KNUDSEN i Graversgaard

Født 1661.

Gift 14/2 1686 med Maren Christensdatter.

Død ca 1725, idet sønnen Knud Jepsen arver gården efter Jep Knudsen ca 1725 (ifl "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen).

Børn

1. Karen, født 1692.

2. Anna, født 1695.

3. Knud Jepsen, født 1701. Arver gården.

Profession

Fæstegårdmand i den nordlige af Graversgaardene, Stadil sogn.

Nr 249: MAREN CHRISTENSDATTER

Døbt 8/4 1660 i Stadil sogn.

Gift 14/2 1686 i Stadil kirke med Jep Knudsen af Graversgaard.

Død 3/3 1738 i Stadil sogn.

Christen Bak Harders
tip⁵-oldeforældre.

Nr 496: KNUD JEPSEN eller KNUD ESPERSEN

Født 1610.¹⁾

I 1640 er han fæstegårdmand på Graversgaard.²⁾

Gift før 1661 med Kirsten Jeppesdatter, idet en søn
er født i 1661.³⁾

Børn

Bl.a. Jep Knudsen, født 1661.⁴⁾

Graversgaard, Stadil sogn⁵⁾

Lidt nord for Stadil kirke ligger de to Graversgaarde.
Tidligere udgjorde de én ejendom, der før år 1600 kald-
tes "Jens Aads Gaard", men adskillige år derefter skri-
ves "Graffuersis gaard" og 1652 skrives "Graverses gaar",
hvilket senere blev til "Gravesgaard" eller "Graversgaard".

I godt 300 år (ca 1640-1932), måske mere, har én slægt
boet i den nordligste af de to gårde, som i 1700-tallet
var på ca 6 tønder land.

Nr 497: KIRSTEN JEPPESDATTER

Om Kirsten Jeppesdatter vides kun, at hun var gift med
Knud Jepsen af Graversgaard.

Noter til Knud Jepsen og Kirsten Jeppesdatter

- 1) "Lidt Slægtshistorie" af P. Storgaard Pedersen,
Ringkjøbing 1893, side 4.
- 2) Do.
- 3) Do.
- 4) Do.
- 5) Do. - "Da bønderne i Stadil blev selvejere" af
Peder Jensen, trykt i Hardsyssels Aarbog 1941,
side 72 og 79.

Født 1623.

Gift med Karen Jensdatter.

Død 7/10 1699, 6 måneder og 7 dage efter sin kone.

Begravet d 13/10 1699, 76 år og 5 måneder gammel.

Børn

1. Jens Christensen. Er i 1715 formynder for nevøen Knud Jepsen af Graversgaard (se denne).
2. Maren Christensdatter, døbt 8/4 1660.
3. Jens Christensen Fuglbjerg, døbt 4/6 1662. Formyndet sammen med den ældste broder for nævnte nevø.
4. Hans Christensen, døbt 27/3 1664.
5. Niels Christensen Toft, døbt 25/11 1666.²⁾
6. Sylvester Christensen, døbt 26/8 1669.
7. Birgitte Christensdatter, døbt 26/8 1669 (tvilling).

Børnene er alle døbt i Stadil sogn.

Profession

Fæstegårdmand i Fuglbjerg, Stadil sogn efter faderen. (Fuglbjerg er en samling af gårde og huse i den vestlige del af sognet. I 1438 skrives "Fowælbergh" ifl Trap Danmark).

Endvidere benævnes han præstens medhjælper ved sin død. Sognepræsten skriver: "Fredagen den 13. oct. begraaff jeg Christen Jensen i Foglbjerg, som s(a)l(ig) i Kr(istus) hensof løverdagen den 7. oct 76 aar og 5 m(aaneder), og var den s(alige) mand den 3 die af medhjælperne her i sognet, som i dette aar døde". - Han var med andre ord en af sognets betroede mænd, idet han som præstens medhjælper blev taget i ed og skulle føre tilsyn med forskellige laster, der ikke ved almindelig rettergang kunne bevises, afskaffes og eventuelt straffes. (se endvidere Knud Jepsen (1701-57)).

Nr 499: KAREN JENSDATTER³⁾

Født 1625.

Gift med Christen Jensen Fuglbjerg.

Død 31/3 1699 i Fuglbjerg, Stadil sogn.

Begravet 6/4 1699 i Stadil.

Noter til Christen Jensen Fuglbjerg og Karen Jensdatter

- 1) "Stænderdeputeret Ole Christian Kirk" af Thorv. Lodberg, Lemvig 1950, side 45-49.
- 2) Angående Niels Christensen Tofts efterkommere se "Slægtsbog for efterkommere efter Christen Christensen Toft, Søndervang, Stadil sogn, født 1777" udgivet af Dansk Slægtsforskning, Fredericia 1973.
- 3) Lodberg side 46.

Christen Bak Harders
tip⁶-oldeforældre.

Født ca 1590.

Død 1666 i Fuglbjerg, Stadil sogn.

Begravet d 16/2 1666 i Stadil.¹⁾

Børn

Bl.a. Christen Jensen Fuglbjerg, født 1623 i Stadil.

Profession

Jens Nielsen nævnes ligesom sønnen som fæster i Fuglbjerg, Stadil sogn. Jens Nielsen havde antagelig fæste på den samme gård, som sønnen overtog, men helt sikkert er det ikke, da Fuglbjerg bestod af 8 bosteder (i 1688).

Pesten 1602

I 1602 hærgede den "sorte død", -pesten-, i Tim sogn.²⁾ Stadil sogn, -sin isolerede placering til trods, sognet var på den tid næsten helt omflydt af vand-, har sikkert ikke gået ram forbi. I Tim sogn meldes om mange døde, men Jens Nielsen i Fuglbjerg (Stadil) gik ram forbi. Han er iøvrigt den foreløbig ældst kendte af Christen Bak Harders forfædre!

Noter til Jens Nielsen

- 1) Jens Nielsens data er hentet fra "Slægtsbog for efterkommere efter Christen Christensen Toft, Søndervang, Stadil sogn, født 1777" udgivet af Dansk Slægtsforskning, Fredericia 1973.
- 2) "Beskrivelse over Thim-gaard og Thim- sogn" af Poul Math. Nødskov, Viborg 1787, side 31.

DOKUMENTER
 =====

Dåbsattest for Christen Bak Harder	A
Dåbsattest for Emma Birgitte Mathilde Hansen	B
Vielsesattest for Christen Bak Harder og Emma Birgitte Mathilde Hansen	C
Christen Bak Harders barndomserindringer: "Fortæl om Barndomshjemmets Jul og dens gamle Skikke", nedskrevet i sidste halvdel af 1930'erne. - Jul på Bak, Tim sogn i 1870'erne; Christen og hans forældres tilværelse i Holstebro og Esbjerg i 1880'erne	Da-Db
Christen Bak Harders notater om sine forfædre og efterkommere, nedskrevet 1935	Ea-Eb

Daabsattest

for *Christen Bak Harder.*

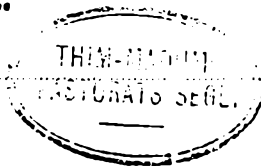
Fødeby og Sogn.....	<i>Bak, Thim Løgn.</i>
Fødselsaar og -Dag.....	<i>1878 - 16. August.</i>
Kirken, hvori Barnet er døbt (eller fremstillet efter Hjemmedaab).....	<i>Thim Kirke.</i>
Daabsaar og Daabsdag (samt - hvis Barnet er hjemmedøbt - Aar og Dag for Fremstillingen i Kirken).....	<i>1878 - 25. August.</i>
Forældrenes fulde Navn og Stilling	<i>Andsidderen og Tømrer Niels Harder og Hustru Mette Kirstine Christensen.</i>

Finansmin. Pensionsek.

J. Nr. 03814

1940

Overensstemmelsen med Ministerialbogen bevidnes.

den *2. December* 19 *29.*

O. B. Gram.

Lognepastor.

Præsteforeningen. Form. 101.

Hempelske Boghandel, Odense. Statens kontr. Papir. Stofkl. I. Strykeri 1940

U.P.L. Jn. 1940 Nr. 03807

Dåbsattest

for

Familienavn: H a n s e n

Fornavn: Emma Birgitte Mathilde

Fødeby, sogn, herred og amt:	Pedersker Sogn, Bornholm
Fødselsår og -dag:	1888, 17. April
Kirken, hvori barnet er døbt eller fremstillet efter hjemmedøb:	Sct. Peders Kirke
Dåbsår og dåbsdag samt — hvis barnet er hjemmedøbt — år og dag for fremstillingen i kirken:	1888, 1. Juli
Forældrenes stilling og fulde navne:	Husmand Knud Hansen og Hustru Mathea Marie Mortensen.

Overensstemmelsen med ministerialbogen bevidnes.

den 21. Januar 19 52.

Knut Lang

Embedets segl.

Præstens navn.

Vielsesattest.

Ministerialbogen for Vor Frelsers Sogn, Esbjerg, udviser, at

Ungrask, Postpikmesters Christen Bak Hards af

Rønne, f. 16/8-1878 i Tim, og

Pige, Emma Birgitte Mathilde Hansen af

Skov, f. 17/4-1888 i Pedersbøl,

ægteviedes i Vor Frelsers Kirke i Esbjerg, den 11te Februar 1911.

Overensstemmelsen med Ministerialbogen bevidnes.

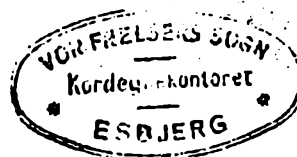
Esbjerg, Vor Frelsers Sogn, den 30. Juli 1941.

A. Kjernegaard
Sognepræst.

Finanomia. Funksionek.

J. Nr. 00579

1943

N. J. Thorsen

Fartæl om Barndomslynnets Jule og
dens gamle Skikke

Kirkebogen i Tim, fortæller at min Far var Indsida
der og Smedker, og var gift med Gaardejer Christen Bar-
Gatter, Mette Kjestive Christensen, jeg fødtes i Byghøstus
Tid, og Bedstefader bestemte, at jeg skulde have hans Navn
og Bedstemor skulde bære mig, og Fuster vilde, at jeg
skulde arve hende, saa Kærlighed manglede ikke. Der
var der Hestehandel og der var altid et Føl af "Blis"
ellers Lam blev mine Legesammeratter, de kærmedes
deres Smør, og det var et stort Arbejde indtil Høsten
kom. Skoen var stampet Guld, som blev fejlet med en
Limo, og der, der havde slaa Landet finnet i Flammen
kom til det. Belysningen var Tran med en Væge i
vid Siden af, stakte de Sys af Faar med Tølg, de bagede
ogsaa Peberrodde, Kager som jeg blev trakteret med
inden at faa et glas Mjød. de skurede deres Træsko
inden, de skulde i Kirken Julmorgen og særlig festlig
- blev det, da de fik en Krampe over for alle Mar. Da
jeg var 3 Aar, søgte Far + Mor til Holsbørd. der kom
jeg tidlig med Far til Kirke Juleaften, og naar i Kan-
tyum og Mar havde travlt med Julmadvren, sagde Far
vi skulde kibe og drinke en glædelig Jul fra Præsten
dersom der var en af Familien der Ngeede, blev der
sagt Gud velsigne dig, eller gik Far forbi en Kam-
merat der arbejdede, saa sagde, Far, Gud hjælp
Juleevangeliet blev læst og sungne Julsalmer og som
den sidste Fars Far Gudningssalme, Bogen riger og ga-
bort! men egentlig Julegaver kendes ikke sagde
Mar, det var jo fest altid baade naar Far kom med
en Billed Bibel som endnu opbevares eller i Art
ridende Soldater til i Pre arken, derimod havde
Mar at det Nylaaemorgen, naar man vaagne
spalt om at sige godt Nylaaem, og saa skulde
der, der fik sagt det først, han Gaver af den

Far blev Tjener i Holstebro og blev Lyngskolelærer og til
Juletræsfejeren blev Kirkens Haandværksprojekt hængt
af. Far og mig, ligesom den hvide blev bragt tilbage
Min Bror og mig kom til Søndagskolen, det var
et Lokale op over en Stald. men endnu skulde der
gaa mange Aar inden jeg kom til Juletræ, derimod
fik vi Juletræet af Form som et Hjerte med Tjener-
nødder i. Lidt efter opfodte Mor Julegrisene, og
det kunde godt betale sig, naar de havde to, kunde
de have den ene frit. Aftnen før den skulde slagtes
lavde vi Tjelsepinder og de blev brændt i Lysdansen.
Her fik Familien foretaget med 4 Søstre og affargre-
the blev døbt 2 Juledag, og Far var kunde byene og
var meget om over at hun kunde faa Luft. Saa kom
det med Arbyde i Holstebro og Far havde hært og
Esbjerg, der rygte han ved 4 Aar inden Familien
kom derned. Det var nok en stor Rejse. De drev
Faaren løse i Flak af en Hyrd og hans Hinde
og ikke en vordt at forlade Flokken før de kom
til Skibet. Her talte vi med de første Arbydere
de boede i Hulre gravet ind i Skæntum; der var
Flod og Ebbe og Esbjergens omme var meget rulle,
men Badedragt kunde de første ikke til
og til sidst fik de Qvæm ^{der} af far. Baderhus var
der kun en Tjener fra Grønland der havde
Kloaert fundet istak, og et Hus kunde godt
komme til at ligge midt i en Gade, som
det gjorde i Smedegade. Kirken og Missions-
huset var nye og de hvide Tøgg i Danmark
gade. der brar den nye Skole er. da Far var
der det første Aar -

Carl Ring Harder født i Rindom Sogn 1815 (aktentl. af femten,
den 22 (10. Ni. 10) Marts Rindom Kirke, døbt den 23 af Lars, fra
Mikkelt 15 Maj 1815. Forældre Skolelærer og Kirkesanger Nils Chri-
stian Harder, Rindom og Hustru Catharine Marie Kunkersch.
Farfar død 25 April 1881. Bedstemor død 9 September 1903.
Begravt Stadil Kirkegaard.

Nils Carlsen, født 30 December 1850 i Aldrøm + Finsø 1919
Hette Kirstine Kristensen. Født af Gaardmand Christian
Jensen og Hustru Ane Kirstine Grøvers datter af Bak i Timfj
er født sammesteds den 15. December 1851 døbt den 26 s. d. d.
og vaccineret den 13 August 1853 af Blicher. Efter at va-
ndstuvet af Thim Høvedskole, blev hun den 8 April 1866
konfirmeret i Stadil Kirke med Vedtægning i Kirke bog-
ning for Kandskab. Hendes Opførsel var særdeles god

gift 15 November 1875 ^{moltbæde} Christian Jensen og Hustru Kirstine Grøvers
+ 15 November 1904 af Nardesgaard gift 17 November 1850 født
den 18 November 1817. og død 31 Marts 1881 i en Alder af 63 1/2 År
der var forinden af 20 Søster Jens og Grøvers, Jens + 11 Maj 18.
+ 1934. Grøvers * 22 Marts Jvudøgn

Carl Harder Carlsen, der er født paa Bak i Thim 3 Februar 1876
og død sammesteds den 8 Juni 1878 i en Alder af 2 År og 4 Uger

Christian Bak Carlsen født paa Bak 16 Maj døbt den 25 Aug 1878
gift med Emma Birgitte Mathilde Hansen ^{holdt over Daaben af Bode Jensen} den 12 1/2 1911 * 17 April 1888

Carl Harder Carlsen * i Hølstebro 8 Oktober 1880 døbt 5 Decbr gift
den 6 April 1912 med Marie i Nollund Børn Leo og Hans-

Marie Kirstine Carlsen født 3 Marts døbt 22 Marts 1883
i Hølstebro, død Fredag Marger kl 10 den 9 December 1905

Hendes Ungdoms salme: Uforsagt, hvordan min
Lykke end i Verden bliver maen — Las den, den
sang Marie

Nikoline Kristine Carlsen født bølshavn døbt den 2 April
1885 i Holstebro, gift med Uldhøvedler Jørgen Nørgaard
boer i Jerne Esbjerg

Margrethe Nikoline Kristine Carlsen født 1 December
døbt 26 Decbr 1887 i Holstebro, gift Anders Friis Lærsmester
den 26 Marts 1908 - 14 Børn boende Lkøvej og Esbjerg

Amalia Frederikke Carlsen født 6 Oktober 1890 Fri III Fødsel
døbt 15 Oktober og siden fremstillet i Esbjerg Kirke
boende Kvindernes Hus Tørvogade Esbjerg

Løskunde Viggo Bæk Harder født i Nexø 1 September 1911 døbt

24 September Faddere Bedstemor Mathia Marie Hansen

Bror Løfar Niels Harder (Navneforandring 1908.) Onkel Anna
Jens Mørk har bærer alle dimitteret fra Skole
Semenarium 1932 - gift 30 December 1934 i vor
Frelsers Kirke Esbjerg med Lilly Møller, Datter
af Grosserer Asger Møller og Agathe Møller Lydølvej

2 Børn Harder født i Nexø den 26 November 1912, døbt den

2 Juledag - Onkel Carl og Tante Amalia stod Faddere

gift 14 Maj 1933 i Helligkorskirke af Vilhelm Beck's søn til

Partier ved Kommunehospitalet i København Vilhelm Lydølvej

Hansen, Børn Willy Preben Lydølvej Hansen født

30 Januar 1932 boende Falkoner alle 73 B^{te} København

Eli Bæk Harder født Kallehave 28 December 1915 -

døbt 6/2 1916 Ummager Byvejgaard og Løiser Anna Faddere

nuværende Opholdssted Dalgas Boulevard 2 København

Niels Bæk Harder født 12 Marts 1919 døbt 20 April

1919 Paaskedag i Kallehave Kirke Børnform Andrene

og Hustru Anna Vedde stod Faddere. Imidlertid i

Barneop.

Esteld Bæk Harder født den 6 Marts døbt 20 April

2 Paaskedag Missionær Funderup og H. stod Faddere

Kvind Bæk Harder født den 18 September 1926 døbt 17 Marts

Dronning Carl David Tidemann født 30/12 1990

Datter af P. Tidemann og H. Tidemann